AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

SAYI : 650
8 ARALIK 1966
FİYATI : 125 KURUŞ

BÜYÜK AP KONGRESİ

Cilt : XXXVII Yıl: 13 Sayı: 650

SAHİBİ VE BAŞYAZARI:

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ :

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan — MAGAZİN KISMİ: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — DÜNYADA: T. Kemal — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz — TİYATRO: Naciye Fevzi — SİNEMA: Nijat Özön.

İstihbarat Tel: 1073 82

KAPAK KOMPOZİSYONU:

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF :

T.H.A. — Erdoğan Çiftler

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI:

3 aylık (12 nüsha) 1250 lira
6 aylık (25 nüsha) 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) 50.00 lira
Geçmiş sayılar 250 kuruştur

İLÂN ŞARTLARI:

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER:

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER:

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH:

30.11.1966

AKİS

HAFTALIK
AKTÜALİTE
DERGİSİ
Rüzgarlı sok. No: 15
ANKARA - Tel : 118992
P.K. 582

Kendi Aramızda

AKİS'in bu sayısında büyük yer, AP.'nin, haftanın başındaki Pazar günü başlayan ve Salı akşamı biten Büyük Kongresine ayrılmış bulunmaktadır. Kongre Ankarada, Selim Sırrı Tarcan spor salonunda toplandı ve A.P. Genel Başkanı -ve Başbakan- Demirlin yaptığı uzun bir konuşmayla çalışmalarına başladı.

Demirel, İktidara geldiği günden bu yana hem partidışı, hem de partiiçi muhalefetle uğraşmıştır. A.P. içinde Demirele karşı olanlar iki ayrı grupta toplanmaktadırlar. Birincisi, Demireli kâfi derecede gerici bulmayan dinci - mukaddesatçı grup, ikinci ise, onu, mühendisliğin, dışında, Başbakanlık gibi önemli bir göreve bir türlü yakıştıramıyan gruptur. Özellikle bu ikinciler, partinin en buhranlı günlerinde, Demirelin adı henüz meçhulken, gayret sarf etmişlerdir ve birgün bir de bakmışlardır ki, Demirel adında bir mühendis, bir takım yan kuvvetlerin de etkisiyle, sofrada başköşeye oturmuştur. Bu durum, ikincilerin çileden çıkmasına yetmiştir.

işte, bu Salı akşamı Demirel, kongreden kuvvetli bir şekilde çık-' mış ve bilhassa, başına en büyük dert açma istidadmda gözüken Saadettin Bilgiçi âdeta ezmiştir. Şimdi çok kimse, A.P.'de Demirelin etrafında bir ekibin teşekkül ettiğini farketmektedir. Bu ekiptekiler, başarılarını Demirele bağlılıkla elde ettiklerinden, Demirelin bu yeni ekip üzerindeki nüfuzu şimdi daha da artmıştır. Bundan sonra yepyeni, aşırılığa hevesli bir Demirel görmek, hiç kimseyi şaşırtmamalıdır. Devlet idaresine yavaş yavaş ısınan Demirelin, başındaki gailelerden kurtulması, şüphesiz onun cesaretini artıracaktır. Bunun sınırı ise, memleketin geleceği ile yakından ilgilidir.

A.P. Büyük Kongresi, iki AKİS'çi tarafından izlendi: Teoman Erel ve Yılmaz Gümüşbaş. Her ikisi de, hiç bir yerde çıkmamış kulis olaylarını sizler için derleyip topladılar ve "A.P." başlıklı yazıyı hazırladılar. Bu yazı okununca, A.P.'de nenin savaşmm yapıldığı açık-seçik ortaya çıkacaktır.

Siyasi partilerimiz artık, iç meselelerini halletmiş bulunmaktadırlar. Bundan sonra kamuoyunun gözü. Parlâmentoya çevrilecektir. Pek çok iş, şimdi, demokratik rejimin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partileri beklemektedir. Tabii burada en fazla iş, iktidara ve iktidar partisine düşmektedir.

Saygılarımla

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt: XXXVII Sayı; 650 3 Aralık 1966

YURTTA OLUP BİTENLER

AP Büyük Kongresinde Demirel
Herkes yerini alsın!

Millet

Merkez ve partiler

Türkiyenin iki büyük partisi, kongrelerini tamamlayarak önümüzdeki günler için yerlerini almış bulunuyorlar. CHP'nin yeri, artık, kesin olarak Ortanın Soludur. AP'nin büyük kongresi de, iktidar partisine Ortanın Sağı yerini vermiştir. Bu suretle Türkiyenin kaderinde söz sahibi iki parti, merkez hattı üzerinde birbirlerine, bazı konularda yaklaşmış olmaktadırlar.

Ortak noktalardan birincisi, hem AP'nin ve hem CHP'nin demokratik rejimi Türkiye için "vazgeçilmez rejim" saymalarıdır. Aslında, bunun yeni bir tarafı yoktur. Demokratik rejimi Türk halkına lâyık görmeyen iktidar, DP iktidarıdır. O iktidar bunun cezasını çekmiş, isim olarak silinip gitmiştir. CHP'nin demokratik rejimi samimiyetle istediğinden hiç kimse, biraz insaf duygusu varsa, şüphe dahi edemez. Bu rejimi, Milli Şef sıfatını taşırken CHP'nin Genel Başkanı açmış, 1950 seçimlerini CHP iktidarı yapmış, 1960'da başka çare kalmadığından ceberrut DP idaresi devrildiğinde askeri ihtilâlin bir demokratik sisteme dönmesi için asıl gayreti CHP sarfetmiş, nihayet AP'ye iktidarı, gene bir CHP idaresi devretmiştir.

AP'ne gelince.. Onun Genel Başkanı Süleyman Demirele bin tane kusur da bulunsa, demokrasi oyununun kaidelerine riayet etmediğim iddia etmek imkânı yoktur. Demirci bunu, inanç meselesi olarak mı yapıyor, yoksa yerini sağlamlaştırmanın mı peşindedir, zaman ortaya çıkaracaktır. Bugün, onun prensiplerinin AP'ne bakim olması, rejim tartışmalarına son verecek niteliktedir.

Merkez sağ ile merkez sol arasındaki ikinci bir ortak nokta, her iki büyük partinin de mukaddesatçılara, hilâfetçilere ve irtica kuvvetlerine karşı vaziyet almış olmasıdır. AP'nin **Büyük** Kongresinde bu grup bir savaş vermek istemiş, fakat çabuk yenilmiştir. **Demirel** her halde, bir Başbakan Türkiyede Allah kelimesini ağızına fazla alır ve bunu siyasi konularda kullanırsa sonu nereye çıkıyor, görmüş ve an-

lamıştır. Zira gerici kuvvetlerin ortaya fırlamak cüretini Demirelin dualı bayram makalelerinden aldıkları açıktır. AP Anayasanın emrettiği gibi lâiklik prensibinde kalmış, fakat bunun tefsirini Ortanın Sağında bir parti gibi yapmıştır. CHP'nin lâiklik tefsiri, daha Orta Solda bir tefsirdir. Ama iki parti de hem dini, hem lâisizmi kabul etmektedirler, bunlara ilişmemeyi doğru bulmaktadırlar.

Şimdi bu temel ortak görüşlerin dışında, AP ve CHP'nin sosyal ve ekonomik prensiplerinin farkı kalmaktadır. AP sanmaktadır ki devlet eliyle şahısları ve zümreleri kalkındırdın mı, bundan memleketin refahı doğar. CHP ise devlet eliyle kütlenin kalkındırılmasının Türkiye için çıkar yol olduğu tezini savunmaktadır.

Partiler, varsınlar, bu konularda isterlerse boğaz boğaza gelsinler. Bundan, memleket zerrece zarar görmez ve gerçekler bu şekilde, daha da kısa yoldan ortaya çıkar, önemli olan, iki büyük partinin nihayet mâkul bir "asgari müşterek" üzerinde buluşmalarıdır.

A. P.

Atlar, atlar, atlar...

(Kapaktaki kongre)

Salonda içilen sigaraların yarattığı "kurt hayası"nı her meslek erbabı -yankesiciler dahil- kendisine göre en iyi şekilde değerlendirmeye, çalışıyordu. AKİS muhabirinin koluna giren genç bir AP milletvekili, kongrenin durumunu şöyle özetledi:

"— Süleyman bey, her şeyi çok Önceden, sinüs - kosinüsüne kadar hesaplamış. Marifetini son âna kadar çaktırmamayı becerdi. Şimdi ise bütün ferasetini kullanarak, boyuna düşeş atıyor. Karşısındakiler gele oynamaktan bir türlü kurtulamadılar. Oyunun encamı şimdiden belli: Gele atanlar marstan kurtulamayacaklar..."

Bu konuşma, geçtiğimiz Pazar günü Selim Sırrı Tarcan spor salonunda toplanan AP II. Büyük Kongresinin açılışı sırasında cereyan etti. Genç milletvekilinin, kongre öncesinde hamamlara kadar intikal eden yoğun kulis çalışmaları ve sonucu üzerine koyduğu bu teşhis doğruydu. Nitekim, kongrenin başlamasından bir saat kadar sonra salona giren AP Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel, salondaki 1575 delege tarafından dakikalarca alkışlandı. Beş parmağı açık elleriyle salondakileri mübalâğalı şekilde selâmlarken, neticeden emin, durumdan memnun, mütebessim bir edayla çevresini seyredişi görülecek şeydi.

Demirel, partisi içindeki siyasi rakipleriyle, özellikle son zamanlarda gerçekten çok ustaca oynamış ve onları en zararsız şekilde safdışı etmeyi becermiştir. Mizanseni ve hesapları çok önceden yapılmış bu oyun şudur: Demirel, Saadettin Bilgiçin, "liderimin emrindeyim" demesine rağmen, Büyük Kongrede kendisinin karşısına çıkacağını ve hatta partinin aşırı sağ kanadıyla bile işbirliği yapmayı göze alarak, hiç değilse Parti Genel Yönetim Kurulu için bir mücadeleye gireceğini hesaplamıştı. Bildiği bir başka husus da, Genel Başkan Vekili Osman Turanın liderliğini yaptığı ikinci bir grubun bu yolda Bilgiçi-devamlı olarak işlediği ve hatta ona işbirliği teklif ettiğiydi. Bunun kesinlikle önlenmesi gerekiyordu. Çünkü, kongrenin havasını o günden kesin olarak bilmek imkânsızdı ve birleşmesi muhtemel bu gruplar, hiç değilse ilerde başına iş açabilirlerdi.

Sinüslü - kosinüslü hesaplar

Bu hesaplarla hareket eden Demirel, özellikle kongre arefesinde Bilgiçi, Cihat Bilgehandan boşalan Devlet Bakanlığını kabul etmesi için sıkıştırmaya başladı. Amacı, Bilgiç muhalefetini bu yoldan zararsız hale getirmekti. Demirel seyahatlere de ısrarla ve "partiyi bölmeyelim" gerekçesi ile Bilgiçi taşıyor ve aslında onun kendi kulisini yapmasını önlenmiş oluyordu. Bilgiç, başlangıçta. Bakanlık teklifini her seferinde reddetti. Fakat grupundaki arkadaşları kendisiyle aynı görüşte değillerdi ve Serde yararlanacak ları düşüncesiyle, Bilgiçi teklifi kabule zorluyorlardı. Bilgiç, arkadaşlarının bu devamlı ısrarına dayanamayarak, kongre arefesinde Demirele, Devlet Bakanlığını kabul edeceğini bildirdi. Bunun üzerine Demirelin etekleri tutuştu. Çünkü o Bilgiçin "ben gelirsem, arkadaşlarımla gelirim" düşüncesinden cayabileceğini hiç hesaplamamış, "nasıl olsa kabul etmiyecek" hesabıyla ve Bilgiçin diğer ekiplerle işbirliğine gitmesini önlemek için Bakanlık tekliflerini durmadan yenilemişti. Demirelin hesabı açıktı: Bilgiçi kongreye kadar oyalamak!.. Zira onun, herhangi tehlikeli bir çıkış yapmasından korkuyordu. Halbuki şimdi durum değişmiş ve Bilgiç Bakanlık teklifini kabul etmişti. Oyunu-

AP Kongresinde Başkanlık Divanı

Eskiler kırpılıp, yıldız yapılıyor!

İsmet Paşa, Başbakan ve

Bugünlerde çok tanıdığım, rastlaştığımızda, aşikâr bir merakla ve sesini de hafiften alçaltarak soruyon

"— Yahu, ne olup bitiyor allahaşkına? Sen bilirsin. Gene bir şeyler mi olacak?."

"— Ne münasebet? Nereden çıkarıyorsun bunlan?.." diyorum.

"— Nereden çıkarıyorum var mı? Başbakan her gün, bir ihtilâl takdirinde halkı silâhla dayanmaya çağırıyor. İsmet Paşa gidip Başbakanı görüyor. Cumhurbaşkanını görüyor. Demirelin omuzuna dayanıyor, koluna giriyor, sanki ona karşı bir hareket olursa kendisinin de bu hareketin karşısında olacağım belli etmek istiyor. Hükümeti bile fazla tenkit etmiyor, hattâ savunuyor. Yok, yok.. Ortada bir şeyler dönüyor!"

Bu endişe, her halde, sadece benim tanıdıklarımı sarmış bir his değildir. Geçenlerde, Demirelin bir "çok yakını" anlatıyordu. İstanbuldaki kayınpederi telefonu açmış, bir şeylerin olup olmadığını sormuş,. Elinde otuz bin liralık'bir bono varmış, onu kırdıramıyormuş. Çok işin, bir bekleyiş içinde bulunduğu görülmektedir.

Memlekete bu huzursuzluğu, elbette ki Başbakan vermiştir. Bir Başbakan her şeyden önce neyi, nasıl söyleyeceğini bilmelidir. Demirelin, hemen hemen politikaya atılmasıyla birlikte, Türkiyenin bazı talihsiz şartlarının neticesi Başbakan oluvermesinin milletçe Ödediğimiz faturasıdır bu.. Demirelin kendisi, mütemadiyen "Beni anlamıyorsunuz, ne demek istediğimi anlamıyorsunuz.." diye şikâyet etmektedir. Bir adamın lâfını bir kişi anlamaz, bin kişi anlamaz, on bin kişi anlamaz. Diyelim ki o bir kişi, bin kişi, on bin kişi anlayışsızdır. Ama bir kocaman millet bir adamın sözünden onun meram ettiği mânanın aksini çıkarırsa, o adam şapkasını önüne koyup, "yahu, acaba benim ifade-i meramımda mı bir noksanlık var" diye düşünmelidir.

Demirel böyle yaparsa, konuşmalarıyla D.P. İktidarını da her gün meşruiyet dışına çıkmakla suçladığım, yani başkanlığını yaptığı kimselerle çelişmeye düştüğünü farkedecektir. Meşru bir hükümete karşı ayaklanma teşebbüsü oldu mu, o teşebbüs nereden gelirse gelsin, karşısında halkı bulacağı çok doğrudur. Seçmenin, oyunu verdiği kimseler meşruiyet hudutları içinde kaldıkları süre, onlara kimsenin el sürmesine müsaade etmeyeceği de gerçektir. Nitekim Menderes İdaresi bu hududun dışına çıktığı ve meşruluğunu kaybettiği içindir ki 27 Mayısta tek bir fert, ne bir asker, ne bir sivil, ne devletin kuvvetleri ne başka kuvvetler, küçük parmaklarını kaldırıp da o idareyi müdafaa etmişlerdir. Demirelin İdaresi, aksine, meşruluğu kimse tarafından tartışılmayan bir idare olduğundan dolayı ona karşı bir hareket hem devletin kuvvetlerini, hem de, o yetmezse halkı ayağa kaldırır, mukavemete sevkeder. Türkiyenin bir avuç âsi tarafından idare edilebilecek bir memleket olmadığı 22 Şubatlarda ve 21 Mayıslarda gayet açık şekilde ispatlanmıştır.

Peki,Demirel tam bu sırada, bunları söylemek lüzumunu neden duyuyor? Neden halka, meşru bir idare bir avuç âsinin baskınına uğrarsa ne yapman gerektiğini hatırlatıyor? Yani, başında bulunduğu hükümet kuvvetleri böyle bir hadisede hareketsiz mi kalacaklardır? Yoksa, güçleri âsilere karşı yetmeyecek midir? İkinci ihtimal bahis konusu olamayacağına göre, Demirelin sözlerinden çıkan mâna, elbette ki, bir avuç âsiyi devletin güvenlik kuvvetleri içinde mütalea ettiğidir. Bu basit mantık, Tural üzerindeki tartışmalara eklenince yurtta elbette ki bugünün huzursuz ve endişeli havası belirir.

Tural üzerindeki tartışmaların Türkiyede bir ihtilâl ortamı yaratabileceğini düşünmek için deli olmak bile kâfi değildir. Genel Kurmay Başkanı, İlhami Soysalın dövülmesi hadisesinin aldığı şekil karşısında o kadar müşkil bir duruma düşmüştür ki kendisini kurtarmak için tek çaresi ihtilâl yapıp idareye el koymasıdır, Türk Silâhlı Kuvvetleri de onun bu sebeple vereceği işarete uyup "kalkın ey ehli vatan" diye ayaklanacaktır! Ne bir Genel Kurmay Başkanı bu sebepten ihtilâl düşünür, ne bir ordu böyle ihtilâl yapar, ne de ihtilâli bu sebepten düşünen kimse "vatan - millet edebiyatı"yla bunu maskelemek istese Türk Silâhlı Kuvvetleri ona kanar.

İlhami Soysalın dövülmesi hadisesinde bir hatanın yapıldığı ortadadır. Üç asker itham altındadır. Adalet bunları talep eder, askeri makamlar onları verir. Ama adalet talep etmez, askerî makamlar vermezse, hele bunların başında gösterilen kimse, üstelik usulsüz olarak yurt dışına çıkarılırsa, zaten "İlhami Soysalı Tural dövdürdü" lâfları dolaştırıldığına göre Genel Kurmay Başkanı rahatsız bir vaziyete düşer. Adamlar gelip hesap verirler, dövenler gerçekten onlar mıdırlar, onlarsa Tural yüzünden mi yoksa başka sebepten mi dövmüşlerdir, sebep Soysalın Turala karşı açtığı kampanyaysa niyetlerinden Turalı haberdar etmişler midir, etmemişler midir, bütün bunlar açığa çıkar, suçluysalar cezalarını görürler, dövme emrini Tural vermişse o, Genel Kurmay Başkanlığından çekilir, haberi dahi yoksa görevine şerefle devam eder, mesele biter. Ama, bütün bunlar yapılmasa dahi, bunun Türkiyede bir askerî ihtilâlin sebebi olabileceğini düşünmek dört yaşındaki çocuğun düşmeyeceği bir teşhis hatasıdır. Aksine, tek askeri ihtilâl sebebi bu olan memleketler ,huzur ve güven içinde bulunmalıdırlar. Onun Başbakanları da, ağızlarını açarken bu açılmış ağızlardan çıkacak lâfın nereye gideceğini iyi hesaplamalıdırlar.

Türkiyede bugün, bir askeri ihtilâli gerektiren

söylentiler hakkında...

Metin TOKER

hiç bir çaresizlik yoktur ve gidişi aksak, Hükümeti son derece kifayetsiz bulanlar bu kötülüklerin demokratik yoldan düzeltilebileceğine inanmaktadırlar. Ondan dolayıdır ki 1966 Türkiyesinde, bir askeri ihtilâl sadece Demireli bertaraf etmekle başarı sağlamaz, Orduyu İsmet Paşaya ve Cevdet Sunaya karşı da harekete geçirmek lâzımdır. Zira, Cevdet Sunay tarafsız bulunduğundan belki başka konularda da Demirelin muhalifi sayılmaz ama, adı dahi Muhalefet Lideri olan ve gidişi aksak, Hükümeti son derece yetersiz bulan İsmet Paşa da meşru Başbakana karşı girişilecek bir gayrımeşru tertipte, Sunayla birlikte Demirelin yanında olacaktır.

İsmet Paşa böyle bir ihtimal görüyor da, bunu belli etmek, sergüzeştçilere önceden ihtarda bulunmak için mi Demirelin sırtını sıvazlıyor, onun koluna giriyor, eşiyle latifeler yapıyor ve Başbakanı korur görünüyor sorusu, elbette ki işin burasında hatıra gelen sorudur.

Unutulmaması gereken nokta, demokratik rejime geçtiğimizden bu yana, adına "medeni münasebetler" diyebileceğimiz bu tarz temasların hiç bir zaman İsmet Paşanın arzusuyla kesilmediğidir. Her seferinde "karşı taraf", İsmet Paşayla sıkı-fıkı görünmeyi kendisi için mahzurlu gördüğünden dolayı münasebetlere son vermiştir. 1946 ile 1950 arasını bilenler için Celâl Bayarın, Adnan Menderesin, Fuat Köprülünün ve Refik Koraltanın Çankayaya, Cumhurbaşkanı İnönünün masasına davet edildikleri, onunla birlikte yemek yedikleri, orada politika konuşmalarına dostane bir hava içinde devam edildiği meçhul değildir. Demokrat liderler bu temasları, kendileri kesmişlerdir. Bilhassa o tarihlerde D.P.'ye karşı cephe almış olan Bölükbaşının "D.P. bir muvazaa partisidir" ithamından korkarak.. O kadar ki, Celâl Bayar D.P.'nin Genel Başkanı olarak partisi teşkilâtına bir tamim yapmış, Ankaraya, Cumhurbaşkanını görmeye gelen mahalli heyetlere D.P.'li üye verilmemesini istemiştir. İsmet Paşaya çıkan D.P.'li delegelerin çevrelerine İsmet Paşa hakkında müsbet intibalar götürmeleri bu yasağın sebebini teşkil etmiştir.

Haydi diyelim ki, 1946-50 arasında İsmet Paşa Devlet Başkanıydı ve böyle bir kompleks tabiiydi. Rejim de yeni olduğundan hareketin samimiyeti hakkında şüpheler mevcuttu. Ama Demokrat liderlerin bu tutumu kendileri iktidardayken de devam etmiş ve Menderesin zaman zaman bir taktik olarak geliştirdiği Bahar Havası, sonda hep, gene Menderes tarafından bozulmuştur. Menderes, C.H.P.'nin tenkit yapmamasını dostane münasebetlerin şartı saymış, bu neticeyi elde edemeyince tekrar gayrımedeni münasebet yoluna dönmüş, zaman zaman C.H.P.'yi tanımadığını bile ilân etmiştir. Bunda Bayarın rolünün de bulunduğunda zerrece şüphe yoktur. "İsmet Paşayla 10 Yıl" yazı serisinin 1954-57 devrini kapsayan I. cildinde bir akşam İsmet Paşanın Pembe Evinin kapısını açtığımda, karşımda Menderesle İsmet Paşayı kolkola görerek ne kadar şaşırdığımı anlatmıştım.

İsmet Paşanın "Beni kızdırmayın, yapmayacağım şey yoktur" dediği propaganda edilir. Meclis zabıtları şahittir ki bu söze "Bana güzellikle yaptırılmayacak hiç bir şey yoktur" diye başlamıştır ve İsmet Paşanın tabiatını biraz bilenler için gerçek budur.

Ama D.P. hareketi, başından itibaren İsmet Paşa aleyhinde bir cereyan olarak başlatıldığından Demokrat liderler İsmet Paşa düşmanlığını daima canlı tutmayı akıllılık saymışlardır. Aslında İsmet Paşa, hücum edilen bütün bir devrin sembolüdür ve asıl adın kullanılmasının yasak olması İsmet Paşayı hedef haline getirmiştir. Demokrat kütleler çok zaman bir İsmet Paşa umacısı yaratılarak toplanmıştır. Böyle olunca, bu İsmet Paşayla herkesin gözü önünde medeni münasebet halinde bulunmak. Demokrat liderler için handikap sayılmıştır.

Şimdi, bir yeni adam Başbakandır ve İktidar Partisinin Genel Başkanıdır. İsmet Paşanın onunla dostça temaslar devam ettirmesinin hiç bir fevkalâdeliği yoktur, bu, hiç bir fevkalâde durumun da neticesi değildir. İktidarın başı ile Muhalefetin başı arasındaki şahsi münasebetlerin gergin, kırıcı ve soğuk olmasının İsmet Paşanın şahsı için, C.H.P. için ve rejim için hiç bir faydası yoktur. O halde İsmet Paşa, bu tarz teması devam etirecektir. Ama Demirel bunda, kendisi için, Demokrat liderlerin gördükleri tarzda bir handikap görür mü? Eski D.P.'deki Bölükbaşı tarz adamlar, yeni A.P.'de de görülmektedir ve bunlar Demireli, İsmet Paşanın kucağında olmakla suçlamakta, onun aleyhindeki propagandayı öyle yürütmektedirler. Hattâ, iki liderin konuşması hakkında uyduruk bilgiler verenler arasında A.P.'nin milletvekili yazarları bile vardır. Demirel bunlar karşısında bir komplekse kapıldığı ve İsmet Paşayla kolkola, omuz omuza görünmekten korkmadığı, kendine güvendiği süre medeni münasebetlerdeki Bahar Havası sürüp gidecektir ve bunun nedenlerini, felsefesini izan sahibi herkese anlatmak hiç zor olmayacaktır.

Demirel derse ki: "Ah, benim başında bulunduğum kütlede izan nerede? Onda izan olsaydı ben Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı olabilir miydim hiç?" ve böyle bir mantıkla münasebetlerini tanzim ederse bu, elbette ki kendisinin bileceği, kararlaştıracağı bir husustur. Ama, şimdi ortada bir de tecrübe bulunduğu için, o tarz bir karar eskilerin kararından da vahim bir hata teşkil eder.

Son günlerdeki İsmet Paşanın Başbakanla temastan, Tural Meselesi, Türkiyede bir şeyler olacağı söylentileri ve yakın istikbal konusundaki çıplak gerçek sadece bundan ibarettir.

Aydın Yalçın ve Bilgiç,, kulis yapıyorlar
"Vay *benim emeklerim"*

nun bozulacağı endişesiyle telâşa düşen Demirel, durumu, derhal parti içinde "Yeminliler" diye tanınan ve çoğu YTP'den transfer, ama bugün partinin kilit noktalarını tutan grupa bildirdi. Başı Aydın Yalçının çektiği "Yeminliler" bunu duyunca küplere bindiler ve böyle bir şeyi katiyen tasvip etmiyeceklerini açıkça söylediler. Demirel iki cami arasında kalmıştı. Parti Meclis Grupuna da hâkim olan bu ekibi kırmasına imkân yoktu. Ee, Bilgiç de teklifi kabul etmişti. Peki, ne yapmalıydı?

Oturdu, sinüslü - kosinüslü hesaplar yapmağa koyuldu. O anlarda durum çok karışıktı. Meselâ, geçen haftanın sonunda Cuma günü, bir Bilgiç - Demirel görüşmesi beklenirken, AP'li bir milletvekili AKİS'çiye şöyle dedi:

"— Valla, şu anda 17 tane liste var. Eğer Bilgiçle Demirel anlaşabilirlerse belki ortak liste hazırlanır."

Bu karışıklığın çaresini Demirel şöyle buldu: Hemen kardeşini çağırarak durumu ona anlattı ve Bilgiçe gidip "kendisinin bu tâyini bütün gönlüyle istediğini ve fakat davranışının parti içinde yeni bölünmelere yol açacağını, bunun,için de Bilgiçin kongre sonrasına kadar beklemesi gerektiğini" söylemesini istedi.

Bunu duyunca, Bilgiçin tepesi attı. Demirel kendisiyle alay mı ediyordu, yoksa başka hesaplar mı vardı?

Fakat bütün kızgınlığına rağmen Bilgiç, o akşam Demirelin evinde yapılacak toplantıya katılmayı kabul etti ve gitti. Ev çok kalabalıktı. Partinin bütün. ileri gelenleri oradaydı. Toplantı ve pazarlıklar sabah saat dörtbuçuğa kadar devam etti. Ne Bakanlık, ne de müşterek liste meselesinde anlaşabildiler. Aynı saatlerde, parti içindeki dincilerin, aşırı sağcıların sözcüsü Yeni İstanbul gazetesi de kalıp değiştiriyor, Bilgiç ve Osman Turan ekiplerinin kongrede Demirele karşı müşterek bir cephe açacaklarını belirten yeni başlıklar atıyordu. Halbuki o saatlere kadar gazete, Bilgiçe de ateş püskürüyor ve "İdealistler" dediği Osman Turan ekibinin, kongrede, "Masonlar" dediği kadroyla tek başına mücadele edeceğini yazıyordu.

Sabahleyin gazeteleri görenler Yeni İstanbuldaki bu yeni başlıklarla beraber bir haberi daha hayretle okudular: Demirel, kongreden bir gün önce, kanunların kendisine tanıdığı yetkiyi kullanarak, halen boş olan Devlet Bakanlığını kaldırmış ve kararı Cumhurbaşkanı Cevdet Sunaya onaylatmıştı!

Bütün bu olanları ancak son anlarda öğrenen Bilgiç - Turan taraftarları cin çarpmışa döndüler.

Oyun sahnede ,

Demirelin, kongre arefesinde âyarladığı oyun bu kadarla bitmiyordu. Rakiplerini "gık bile diyemeden" mars etmeye kararlı olan Demirel, kongre başkanlığı konusunda da daha önceden zemin yoklamıştı. Görmüştü ki, kongre başkanı olarak hazırladığı Mustafa Gülcigil il başkanları tarafından "çok angaje" bulunuyor, o zaman daha tarafsız birini araştırmıştı. Yaptırdığı kulislerle, başkanlığa, 1960'ın Eskişehir Valisi ve halen Gaziantep Belediye Başkanı bulunan İbrahim Tevfik Kutların -bu zat, 27 Mayıs sabahı Eskişehirde bulunan Menderesi kaçırmaya teşebbüs etmişti- seçilmesini garantilemişti. Bunun yanında, ikinci başkan ve divan kâtipleri de ayarlanmıştı. Kutları seçtirmenin gerekçesi -güya- Teşkilâtın bir arzusuydu: Kongre başkanı, milletvekili veya senatör olmamalı. Nitekim kongre sabahı bunların seçilmesini teklif eden bir önerge, hiçbir itirazla karşılaşmaksızın oylandı ve kabul edildi.

Kongreyi, kötü organizasyonu yüzünden birçok üzücü olaya sebep olan, Organizasyon Komitesi Başkanı Vedat Ali Özkan açtı. Bir görevli de, alkışlanacaklarını iyi hesapladığı Yüksel Menderes, Nilüfer Gürsoy, Süleyman Demirel ve Ali Fuat Başgilin adlarından sonra bir alkış payı bırakarak yoklamayı yaptı. Gerçekten de bu isimler, delegeler arasındaki -bazı delegelerin deyimiyle- "grado"ları nisbetinde alkışlandılar.

Başbakan Demirel, bizzat katıldığı ve fakat bir türlü tempoyu tutturamadığı İstiklâl Marşından sonra Kongre Başkanı tarafından mikrofona davet edildi. Üzerinde iyi di-

kilmiş koyu renk bir elbise vardı. Parmak uçları üzerinde hafif yaylanarak, boks ve güreş yarışmaları yapılan, mikrofonun bulunduğu plâtforma doğru ilerleyişi bazı kimselerin dikkatlerini çekti. Gerçekten de, çok değişik şekilde yürüyordu. Gazetecilerin arkasında oturan bir delegenin, yanındaki arkadaşına şunları söylediği duyuldu:

"— Amma da yaylanıyor ha!. Dokunsan, uçacak.."

Bizim oğlan binâ okur...

Ağzını "cenabı hak" diye açan Demirci, tam ikibuçuk saat sonra yine "cenabı hak" diye kapattı. Onun sık sık bu sözü kullanması, delegeler yanında bir seyirciyi de ziyadesiyle vecde getirdi ve adam, oturduğu yerden,

"— Ağzını yiyim, ağzını!" diye bağırdı.

Konuşma, "türlü çeşitli" meseleleri kapsıyordu. Cemal Gürselin isminden bahsederken, metindeki "müteveffa" kelimesinin "merhum" olması gerektiğini belirtecek kadar oyunun kaidelerine dikkat eden Demirel, AP'nin hikâyesini kısaca anlattıktan sonra, "AP Hükümeti"nin "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti" olduğunu söylemeyi de unutmadı. Bu konuşmasının, bir süredir yaptığı seri konuşmaların devamı ve sonuncusu olduğunu belirtmesi üzerine, yaşlı ve şişman bir kadın delege,

"— Aman, Allah korusun! Ağzından yel alsın, inşallah!" diye gürledi.

Demirel "son konuşmam" dediği 55 sayfalık bu konuşmasında yine "ihtilâl" ve "milletin meşru direnmesi" şeklinde, bir süredir işlediği temayı tekrarladı:

"— Oy sahibi olan vatandaş, bütün neticeleriyle oyunu namusu gibi, ırzı gibi korumak azim ve kararında değilse, demokrasi, her devrinde bir avuç masum insanın heder olmasından başka bir işe yaramaz. Türk Anayasası, dibacesinin son fıkrasında, Anayasayı hürriyete, adalete, fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet ederken işte bu hakikati ifade etmek istemiştir. Milletin direnme hakkı gayrimeşrûya, zorbaya ve zorbalığa karşıdır."

Demirel, bu sözlerden sonra da, âdeta, "benimkisi, lâf ola beri gele" dercesine şunları ekledi:

"— Ancak, tekrar ifade edelim ki, bugün Türkiyede meşru nizama karşı, milletin temel hak ve hürriyetlerine karşı belirmiş bir tehlike mevcut değildir."

Bu arada, Atatürkün Bursa Nutkunu "mevcudiyeti meşkûk" diye" niteleyen Demirci, bu nutku savu-', nanların bunu isbatla mükellef olduklarını söyledi.

Demirel, bu minval üzre devam eden konuşmasını, tahmin edileceği gibi, önündeki yazılı metinden okudu. Metinden başını kaldırıp da birşeyler söylemek istediği zaman, "türlü çeşitli" ye benzer, "mânası nın maksadı" gibi, kendisinin de içinden çıkamıyacağı sözler ediyordu.

Bizimki gene asmalar buduyor!

Süleyman Demirel, dünyada bir tek şeye muhtaçsa, o da, ya ağızından çıkanı kulağının duymasını sağlayacak bir âlet, ya da o duyduğu lâfın mânasını kendisine söyleyecek bir aklı başında yardımcıdır.

A.P. Genel Başkanı partisinin Büyük Kongresinde hiç de fena sayılmayacak, bir takım beylik fikirlerin tekrarı da olsa aşırı tarafı olmayan, ölçülü, "birlik sağlamak için karşıya hücum" parolasına iltifat etmeyen bir konuşma yapmıştır. Gerçi, hani o "anlaşılmamış nutuklar"ın başka türlü anlaşılmasını gerektirecek bir yenilik konuşmada yoktur ve bu suretle "Muhteşem Süleyman'ın dilinin sürçmüş olduğu daha açık şekilde ortaya çıkmaktadır ama, hiç olmazsa "İhtilâl geliyor!" çığlıkları Kongrede çınlamamıştır,

iyi, değil mi?

Peki, şu paragraf ne oluyor?

"Din istismarı ve irtica Cumhuriyet Halk Partisinin bütün siyasî muhaliflerine karşı kullandığı bir silâhtır. Kendi iktidarına cephe alan canlı bir muhalefet hareketine karşı daima dinin istismar edildiği ve irticaın tahrik edildiği iddiası ile ortaya çıkmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına, Serbest Fırkaya, Demokrat Partiye karşı zaman zaman başarı ile bu silâhı kullanmıştır. Bunlardan ilk ikisini böylece saf dışı etmeğe muvaffak olmuştur."

Demirel, en tarafsız bir tarih kitabını veya hatırayı karıştırsa C.H.P.'nin, yani Atatürkün, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına ve Serbest Fırkaya karşı bir "iddia" ile değil, bir gerçek durumun neticesi olarak vaziyet almış bulunduğunu görürdü. Demirlin tabiriyle "saf dışı edilen" bu iki partinin ikisi de din istismarcılarının eline geçtiği ve rejim için gerçekten tehlike teşkil ettiği için kapatılmıştır. Eğer Demirel bu kongrede, A.P. içinde de varlığını belli eden bu çeşit sömürücülere karşı galebe kazanamasaydı kendi partisinin âkibeti de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının veya Serbest Fırkanın eşi olurdu ve bunda C.H.P.'nin zerrece kusuru bulunmazdı.

Ne Kâzım Karabekir, ne Fethi Okyar Demirelden fazla din istismarcısıydılar. Ama ikisi de, C.HP.'ye karşı savaşabilmek için gücü gerici ve devrim aleyhtarı kütlelerde aramışlardır. Tıpkı, Demirdin aradığı gibi.. Aradaki fark -ki, zaman farkının da bundaki rolü büyüktür- Demirelin kendisini onların elinden erken kurtarabilmiş olması, ötekilerin ise hâkimiyeti elden kaçırmış bulunmalarıdır. Ama Demirel artık dikkat etmeli ve "bir sıçrarsın çekirge..." lâfını hiç unutmamalıdır.

Politika hayatına atılmış bulunan Demirel, hiç olmazsa Cumhuriyetin tarihini iyi bilirse -Fransada cereyan eden hadiseleri bilmediği Salan hikâyesinde anlaşılmıştır- bu irilikteki çamları devirmekten kurtulur.

Öğrenmek için yol ise okumaktır ve öğreninceye kadar iyi bilinmeyen konularda at oynatmamak -bu, bir kır at bile olsa..- en akıllıca davranıştır.

Kulağa Küpe...

Tontonun aklı

Anayasa ne der, Cumhurbaşkanı ne der, Muhalefet Lideri ne der bilinmez ama, bizim Tonton, nam-ı diğer Orhan Seyfi Orhon ne der bilir misiniz? İsmet Paşa, bizim Tontonun iznini almaksızın Cumhurbaşkanını ziyaret ettiği için kabahat işlemiş!

Evet, evet.. Gülmeyin. Bizim Tonton bunu gazetesine bile yazmıştır. İnanmazsanız, açın 28 Kasım tarihli Son Havadisi, okuyun:

"Doğrusunu isterseniz, sayın İnönü'nün Cumhurbaşkanını ziyareti icap ettirecek bir sebep yoktur. Hükümetin takip ettiği politikanın mutlaka değişmesini istediği bazı meseleleri varsa, bunun için Cumhurbaşkanıyle konuşması yersizdir.

Çünkü Cumhurbaşkanlığı sorumsuz ve tarafsız bir makamdır. O yoldan hükümete tesir yapmayı istemek Cumhurbaşkanlığı makamına karşı bir nevi saygısızlık olacağı gibi Büyük Millet Meclisine de müdahale sayılır.

Sayın İnönü geçenlerde yaptığı gibi Başbakanla bu türlü meseleleri çok samimi. bir tarzda başbaşa istediği kadar konuşabilirdi. Elbette bu konuşmalar bu türlü konuları çok daha nazikâne, çok daha kolay halledebilirdi."

Çalışma raporunun okunmasından sonra Demirel, kongre öncesi ektiği tohumlardan bir meyva daha aldı. Milliyetçi - mukaddesatçı grupun lideri diye bilinen Osman Turan, muhalefet şerhi olduğunu söyleyerek konuşmak isteyince, salondaki delegelerin büyük kısmı. tarafından protestoya uğradı. Başkanlık. Divanı da bunları destekleyince, Osman Turana, mikrofonun çevresinde birkaç tur atıp, yerine dönmek düştü. Aslında Osman Turan, muhalefet şerhini yazılı olarak vermiş ve fakat Demirelciler bunu rapora eklememişlerdi. Akşam saatlerinde Turan -ikinci bir huruçla- güç belâ fırsat bulup, muhalefet gerekçesini,, beklenmedik derecede sert bir konuşmayla açıkladı. Osman Turanı dinleyen Demirelci bir Doğu milletvekili şöyle dedi:

"— Bu Osman Turan, 1958'de de Menderes Hükümetine karşı böyle sert bir konuşma yapmıştı. Yassıadadan o konuşma yüzünden kurtuldu. Hayırdır inşallah!"

Demirel, derhal mikrofona gelerek, Osman Turana cevap verdi ve çok alkışlandı. Bu, Bilgiç - Turan ikilisinin yıkılışı gibi görünüyordu. Ama bu, aynı zamanda, kongre sonrasında aşırı sağ kanadın CKMP'ye toplu transferle sona erebilecek çok sert tepkisinin de işareti anlamını taşıyordu.

Kongrenin yapıldığı salonun önünde, kongre için özel bir ilâve çıkaran Yeni İstanbul gazetesi yakılır ve buna karşı koymak isteyen birkaç kişi derdest edilirken, salonda, çalışma raporu üzerinde müzakerelere geçildi. Antalya milletvekili İhsan Ataöv, bilinen kişiliği ve metodlarına uygun olarak yaptığı konuşmada, AP Merkez Yönetim Kurulunu, "milis teşkilâtı kurama-ak"la suçladı. Fakat, Demirele karşı görevini de unutmadı. Osman Turana çattı. Demirel, Ataöv konuşurken ve bilhassa kendisini överken, zevkinden dört köşe oluyor ve yanındaki Faruk Sükana birşeyler söyleyerek gülüyordu.

Başlıbaşına bir olay da, Yüksel Menderesin kongre salonuna gelişiydi. Omuzlara alman Menderes, alkışlar arasında, delegeler kısmındaki yerine kadar taşındı. Geç gelişini kimse yadırgamadı.

Kongre mi, at pazarı mı?

Kongrenin ilk günü, zaman zaman Bakanların da çıkarak kulis çalışmalarına katıldıkları dış salonlar tam bir panayır görünümündeydi. Menderesin ve Demirelin "10 kâğıda" satışa çıkarılan kartpostal şeklindeki resimleri, kır at rozetleri, kır at heykelleri, kongreden-faydalanmak isteyen açıkgözlerin bastırdığı AP ile ilgili kitaplar, kır at resmi işlenmiş havlular, mendiller... Salon gibi, koridorlarda da kır attan geçilmiyordu. Bu arada, garip bir şahsın, başına taktığı ve üzerinde doru bir at heykelciği bulunan miğfer hayli sükse yaptı.

Eğer bütün bunları bir yabancı görseydi, mutlaka, "Aman yahu, burada amma. da at cambazı varmış!" demekten kendini alamazdı. Nitekim, yabancı olmadıkları halde, bu at esnafına bakıp da aynı şekilde düşünenler pek çoktu.

Koridorlarda yoğun bir kulis faaliyeti görülüyordu. İllerden gelmiş

AP Büyük Kongresinde kulis faaliyeti
***Her yol,** Demirele çıkıyor!*

delegeleri birer köşeye sıkıştıran senatör ve milletvekilleri ile partinin diğer kodamanları, onlara son durumu . anlatıyor ve taktik dersi veriyorlardı. ilk kongre gecesini zaten kulislerde veya içkili lokantalarda geçirmiş olan taşralı delegelerinse canına tak demişti ve kulisçilere yakalanmamak için ya yerlerinden kalkmıyor veya köşe - bucak saklanıyorlardı.

Elmalı virajı

Demirel ve arkadaşları, özellikle

Devlet Bakanı Refet Sezgin, bir önemli handikapı da, hiç beklemedikleri şekilde, çok ucuz atlattılar. Bu, Elmalı Meselesiydi. Nitekim, bir delegenin konuşması üzerine, bu işareti beklediği anlaşılan Sezgin derhal plâtforma fırladı ve Elmalının adını hiç ağzına almadan, hesaplı bir konuşma yaptı. Osman Turan ve parti içindeki diğer aşırı uçları kastederek,

"— Diyanet İşlerini siyasî emellerine âlet etmek -istiyorlardı. Bizi hristiyanlıkla suçlayanlar bunlardır" dedi.

Arada bir vukubulan sataşmalara rağmen Sezgin, kürsüyü yumruklayarak yaptığı bu konuşmadan sonra alkışlar arasında yerine dönerken, sevinçten uçuyordu. Elmalı Meselesinden dolayı tepki gösterenlerin 200'ü geçmediği açıkça görülmüştü Belli ki, paçayı bu kadar ucuz kurtaracağını ummamıştı. Bu sevinçle bir hata yaptı ve yerini bulamadı, o anda boş olan, Başbakana ait koltuğa kendini attı. Maamafih, bu önemli değildi. Demirelle araları çok iyiydi ve Demirel Sezgine, Genel İdare Kurulu üyeliği için adaylığını koymazsa, kendisini, kongreden sonra yapacağı, kabine revizyonunda yerinde bırakmayı vaadetmişti. Demirel bunu, hazırladığı listede, bazı delegelerin Refet Sezginin de adını görmek istemediklerini bildiği için yapmıştı.

Kongrenin ikinci günü Osman Turan ortalarda hiç görünmedi. Bunun farkına varanlar, "Demirel, Osman Turanı toz etti" şeklinde yorumladılar.

Gerek kongre arefesinde, gerekse kongrenin bir ve ikinci günlerinde bütün kulisler, Genel İdare Kurulu üyelikleri ve Parti Temsilciler Meclisi Üyelikleri için oldu. Demirel ve yakın arkadaşlarının, Teşkilât ve Temsilciler Meclisinin isteğine uyarak, Genel İdare Kurulundaki Bakanlara ait kontenjanı 5'ten 3'e indirmeleri, Bakanları hayli telâşlandırdı. Özellikle kendilerini emniyette görmeyen Bakanlar, sık sık kuli

Taktikçi Demirel

Süleyman Demirelin, bugünkü mevkiini borçlu olduğu insan kimdir, bilinir mi? Saadettin Bilgiç! Bunun belki garip görünen bir tarafı vardır ama, gerçek budur. Demirel, ilk günden bu yana hep, çeşitli kuvvetleri, bir "Bilgiç umacısı" göstererek kendi tarafına almıştır.

A.P.'nin iki yıl önceki ilk Büyük Kongresinde, iş adamlarından masonlara ve demokratik rejim taraftarlarından samimi A.P.'lilere Demirelin bütün destekleri, bu genç mühendisi, karşısında bir "yobaz Saadettin Bilgiç" olduğu için tutmuşlardır.

Ürgüplü Hükümetinde Süleyman Demirele "Aman, yerini şu yobaz Saadettin Bilgiçe kaptırmasın" diye yardım edilmiş, memleketin sağlam kuvvetleri bile bu hissin içine girmişlerdir.

Başbakan olduktan sonra Süleyman Demirel önce Gürselin, sonra Sunayın güvenliğini hep, bu "yobaz Saadettin Bilgiç umacısı"nı oynatarak kazanmış, müşkil anlarda "yobaz Saadettin Bilgiçin ekmeğine yağ sürülmemesi" için destek aramıştır. Sunayla bütün görüşmelerinde Demirel, eğer kendisi tutulmazsa partisinin "yobaz Saadettin Bilgiç"in eline düşeceği endişesini meharetle vermiştir. Hattâ son anda, bir Devlet Bakanlığının kaldırılması kararını da Cumhurbaşkanı, Demirel kendisine, bunu "yobaz Saadettin Bilgiçi ekarte etmek için" yaptığım söylediğinden dolayı derhal imzalamıştır.

İki cambaz bir ipte oynamaz derler. Bugün ipin üstündeki, tek cambazdır. Ama, bu onun tamamile hakkıdır. Zira ne cambaz olduğunu en mükemmel ve alkışlanacak tarzda göstermiştir.

Ötekine gelince.. İp üstünde yürümek bir yana, meğer hazret doğru yolda yürüyüşünü şaşıracak çaptaymış!

Saadettin Bilgiç kongrede
Demirelin koltuk değneği

Demirel AP Kongresinde Bakanları ile
Son gülen iyi güler

se çıkarak, durumu âyarlamağa çalıştılar. Genel İdare Kurulu üyeliğini alırlarsa, Bakanlıklarına dokunulamayacağnı umuyorlardı. Bu arada bazı şahısların, daha çok Bakanlık umudu içinde olanların, aynı yolda gayret harcadıkları görülüyordu. Bunlar da, Genel İdare Kuruluna girerlerse, kendileri için bir ihtimal olan Bakanlık koltuğunu garantiye almak isleyenlerdi.

Meselâ, bunlardan Urfa senatörü, meşhur "pilavcı" Kadri Erogan, iki gün süreyle, Demirelin koltuğunun civarından hiç ayrılmadı ve hep, Demirelin gözlerinin içine baktı durdu.

Ar yılı değil, kir yılı

Böyle bir kalabalığı her zaman bulamıyacaklarnı gayet iyi bilen profesyonel yankesiciler de tabii boş durmadılar. Ekip halinde İstanbuldan kalkıp gelmişlerdi ve doğrusu hayli de iş yaptılar. Polisteki şikâyetlerden, bunların iki günlük kârlarının 24 bin lirayı bulduğu tesbit edildi. Bunun üzerine, zaten az kalabalıkmış gibi, bir de yankesicilik masası memurları salon ve kulise daldılar. Fakat atı alanlar Üsküdarı çoktan geçmişlerdi. İkinci gün 1600 lirası çarpılan bir Diyarbakır delegesi ile 1400 lirası giden Kırklareli delegesi, saatlerce boşuna dertlendiler.

Kongre, üçüncü gününde de, bu olayların dışında, genel olarak sakin geçti. Eğer ikinci günün akşamı, Akşam gazetesinin Foto muhabiri Yavuz Donat, kapıda görevli bir AP'li militan tarafından, bir kafa darbesiyle kan-revan içinde bırakılmamış olsaydı, atlı kongrenin tamamen sâkin geçtiği söylenebilirdi. İşin garip tarafı, bu AP'li militan, oradaki görevli bazı kodamanlar tarafından hemen kaçırıldı ve genç gazetecinin dâvası da, geleneğe uyularak, "mahkeme-i kübra"ya bırakıldı.

Seçimler

Kongrenin üçüncü günü, kuliste dolaşan her kademeden AP'linin olağanüstü bir telâş içinde olduğu görülüyordu. Geceyi uykusuz geçirdikleri her hallerinden anlaşılan bu şahıslar, şaşkın adımlarla sağa sola koşturuyor, karşılaştıkları herkesi, kırk yıllık ahbaplarıymış gibi selâmlıyor, hararetle ellerini sıkarken kulaklarına birşeyler fısıldıyorlardı. Bunlar, Genel İdare Kurulu ve Parti Temsilciler Meclisine adaylığını koyacakları bilinen kişilerle, takviye kuvvetleriydi. Telâşlarının sebebi, Kongre Başkanlığının biraz önce, seçimlere geçileceğini açıklamasıydı. Aynı anlarda kongre salonunda, biç beklenmedik bir şey daha oldu: Kongre boyunca Demirelin hemen yanıbaşında oturmaya özellikle dikkat ettiği gözden kaçmıyan Urfa senatörü Kadri Erogan mikrofona gelerek, Genel Başkanlık için aday olduğunu bildirdi. Eroganı, günlerdir Demirelin yanında gören delegeler buna hayli şaştılarsa da, "hikmetinden sual olmaz" deyip geçtiler.

Genel Başkanlık seçimlerine 1468 delege katıldı. Saat 14.30'a kadar sür ren oylama ve tasniften sonra Kongre Başkanı, delegelerin alkışları arasında, Demirelin 1239 oy alarak tekrar Genel Başkanlığa seçildiğini açıkladı. Esrarengiz aday Kadri E rogan 175, Nazmiye Demirel de 2 oy almışlardı. Bunların dışında, 8 kişiye birer oy verilmişti. Boş çıkan oy sayısı ise, 45'ti.

Delegelerin "yaşa, varol" sesleri arasında kürsüye gelen Süleyman Demirel, "beş parmaklı" selâmını eda ettikten sonra "ecdat yadigârı", "şehitlerin aziz kanlarıyla sulanmış aziz topraklar", "bu güzel vatan", "büyük ve müreffeh Türkiye", "cenabı hak"tan ibaret, yusyuvarlak bir konuşma yaptı. Demirelin ardından kürsüye gelen Kadri Erogan ise, garip bir sevinç içinde, yerinde zıplıyor ve "parti içindeki demokrasiyi muhaliflere ispat için adaylığını koyduğunu' söylüyordu.

Aylardanberi kulisi yapılan Genel İdare Kurulu seçimi günün en önemli mücadele konusunu teşkil etti. Seçim sath-ı mailine girildiği saatlerde, hemen hepsinin üzerinde at resmi bulunan 20 ayrı listeden binlercesi delegelere dağıtıldı. Liste sayısının bu derece kalabalık oluşu da beklenmeyen bir durumdu. Fakat kimse kimseye güvenemediği için, durumunu garantiye almak istemiş ve özellikle kongre arefesinde kodamanlardan pek yüz bulamayan ikinci ve hattâ üçüncü derecede bazı kişiler ayrı listeler hazırlayarak, "gölü mayalamayı" ihmal etmemişlerdi.

Saadettin Bilgiçin tabii olarak, Sanayi Bakanı Mehmet Turgutun da, aleyhindeki hava gözönünde tutularak alınmadığı Demirelin turuncu listesi, -ki bu liste, Turan Bilginin zevkinin ve matbaasının eseriydi- en çok rağbet gören liste oldu. Delegeler, biraz da merak saikiyle, bu çok süslü listeyi âdeta kapıştılar. Çoğu da, bu listeyi zarfa koyarak, sandık basma öyle gitti.

Tasnifler akşam geç saatlere kadar devam etti ve alınan sonucu kimse yadırgamadı: Demirelin listesi, ezici bir çoğunlukla Genel İdare Kurulu ve Temsilciler Meclisi seçimlerini kazanmıştı.

Elçilikler

James **Bond** Ankarada

Amerikalı diplomatlar şoke olmuşlardı. Mesele, altından kalkılacak gibi değildi. Hele şu günlerde...

Mektubu okuyorlar, bir daha çöküyorlar, kaşlarını çatıp dudaklarını ısırıyorlardı. Mektup Amerikan Büyük Elçiliğinden, daha Önce Amerikanın tutumundan sitem eden bir mektubu Amerikan Büyük Elçiliğine göndermiş olan bir türk vatandaşına, Ferit Ergöre, cevap olarak yazılmıştı ve şöyleydi:

"Ey zavallı amerikan budalası,

Memleketini ona buna şikâyet edeceğine, oturup adam gibi çalışsana. Sana mı sorduk, politikacıların ne yaptıklarını? Senin yazdığın şu mektubu savcılığa ihbar etseydim, sonun ne olurdu, biliyor musun? En aşağı 10 sene hapiste çürürdün. Bir daha böyle saçma mektuplar yazma. Burada bütün mektuplar benden geçer. İkinci defa yazarsan, savcılığa ihbar ederim. Kahve köşelerinde akşama kadar zar atacağına, bir baltaya sap ol. Aklını iyi şeylere kullan. Mektubu iade ediyorum ama, fotokopisini çıkardım. Yazacağın bir kötü şeyle bunu savcılığa ihbar ederim. Haberin olsun. Sen kendi işinle uğraş."

Şoke olan amerikan diplomatları, daha doğrusu diplomatla tercümanı, o sırada Mecliste, AP'nin İstanbul milletvekili Tekin Ererin karşısındaydılar.

Türkiyedeki amerikalıları son derece müşkül duruma düşüren bu olayın başlangıcı Ekim ayına kadar uzanmaktadır. İstanbulda Paşabahçede, Şehitlik Caddesi No: 5'te oturan Ferit Ergör, bir milletvekili yazarın -AP'li Tekin Erer- amerikalıların tutumuyla ilgili bir yazısını okumuş ve etkilenmişti. Yazar bu fıkrasında, Amerikanın Türkiyeye yirmi **yılda,** Güney Vietnam için ikibuçuk ayda harcadığı parayı ancak ayırdığını ifade ediyor ve daha başka tenkitlerde bulunuyordu.

Ferit Ergör bu yazıyı kesti, yazının, bütün türk vatandaşlarının hislerine tercüman olduğunu belirten kısa bir mektuba ekliyerek, 27.10.1966 tarihinde, 765/4 makbuz numarasıyla Amerikan Büyük Elçiliğine postaladı. Makul bir cevap alacağını umuyordu. Çünkü iyimserdi, böylesi uyarmaların faydasına inanıyordu.

Cevap, Kasım ayının üçüncü haftasında, "Ey amerikan budalası" diye başlayan, imzasız, el yazısıyla yazılmış bir mektup şeklinde geldi. Fena halde şaşıran ve öfkelenen Ergör hemen, yazısından etkilenerek Amerikan Büyük Elçiliğine mektup yazmasına sebep olan yazarı -Tekin Ereri- aradı. Ona durumu anlatacaktı. Yazarın Ankarada olduğunu öğrenince, kalktı Ankaraya geldi ve elindeki vesikaları ona verdi.

Araştırma safhası

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, Amerikan Haberler Merkezinden Tanıtma Müdürü Richard Doerschuk ile Doğan Poyraz Parlâmentoya gittiler ve bu milletvekili yazar ile Cumhurbaşkanlığı Locasının arkasındaki koridorda görüştüler. Amerikan Büyük Elçiliği karışmıştı. Böyle bir mektup nasıl yazılmış olabilirdi? Bunun araştırılması ve ortaya çıkarılması zorunluydu. Bütün ihtimaller üzerinde durulmalı ve bütün vesikalar değerlendirilmeliydi.

Tekin Erer
Ah, şu Hart'lar

Milletvekili yazar, Amerikan Haberler Merkezi ilgililerine meseleyi izah etti ve kendisine tevdi edilen vesikaları gösterdi. Ferit Ergörün mektubu Amerikan Büyük Elçiliğinde "Tezcan" imzasıyla, 1.11.1966 da teslim alınmış, cevap Büyük Elçilikten 15.11.1966 tarihinde uçak postası ile gönderilmişti. Doerschuk ile Poyraz, milletvekilinden mektubu, geri vermek üzere, istediler ve bürolarına döner dönmez tercüme ettirdiler. Tercüme edilmiş metin, Büyük Elçi de dahil olmak üzere, bütün yetkililer tarafından incelendi. Kâğıt, zarf ve elyazısı tetkik edildi. Amerikalı, istihbarat uzmanları ve Elçiliğin idarî yetkilileri seferber edildiler. Yoksa, Elçilikte bir casus mu vardı?

Mektup olayının patlak verdiği şu günlerde, ameriklılarla ilgili başka haberler de Ankara kulislerinde dolaşmaktadır. Bu haberlerden biri, Türkiyedeki sivil amerikalılar asker amerikalıların, kendileri aleyhinde beliren havanın sebebi üzerinde aynı fikirde olmamalarıdır. Söylendiğine göre, sivil amerikalılar şöyle demektdeirler:

"— Biz Türkiyede diplomatik görevle bulunuyoruz. Sayımız fazla değil. Diğer devletlerin diplomatları ne yapıyorlarsa, biz de ancak o kadarını yapıyoruz. Devlet ricali ile randevu isteyip görüşüyoruz, protokola giriyoruz. Ama ne trafik kazası yapıyoruz, ne de başka olaylara sebep oluyoruz. Ama askerler öyle mi? Onların sayısı çok. Bin askerden biri bir olaya sebebiyet verse ve Türkiyede 10 bin asker bulunca, bu, 10 olay eder..."

Tam bu sırada, Türkiyedeki amerikan askerlerinin sayısının azaltılacağına dair haberler çıkmış, ancak yine amerikan askerî çevreleri bunu yalanlamışlardır. Amerikalı askerlerin sivillere nazaran daha ihtiyatsız davrandıkları fikri yanlış değildir. Meselâ, kısa bir süre önce Bulvar Palasta yapılan Amerikan Deniz Piyadelerinin kuruluş yıldönümü töreninde bir amerikalı subay ateşli bir nutuk irat etmiş, "Bu memlekette -yani Türkiyede- bir milletin -yani türklerin- hürriyetini korumasına yardım için bulunduklarını, ama o millet, hürriyetinin korunması için yardıma ihtiyacı olduğunu anlamasa bile, burada

bulunup yine de hürriyeti koruyacaklarını" söylemiştir.

Mektup olayı, sivil amerikalıları da müsebbipler arasına itmek bakımından ayrı bir önem kazanmıştır.

"Gördüğüm son CIA ajanı.."

Bu önemden dolayıdır ki haftanın başında bir AKİS'çi meseleyle ilgilenen bir amerikalıdan bilgi istemeye gitti. Amerikalı kendisine kahve ikram etti. AKİS'çi biraz evvel kahve içmişti.

Amerikalı ilgili, gözlerini kırpıştırarak,

"— Kahveyi reddetmenizin ideolojik bir sebebi var mı?" diye sordu.

AKİS'çi güldü ve "Hayır" dedi. Soru hafif esprili tarzda sorulmuş olsa dahi, en akıllı amerikalıların bile "kahve içmek veya içmemek" ile "ideoloji" arasında irtibat kurabilecek ruh hali içinde bulunduklarını göstermesi bakımından ilginçti. Amerikalı ilgili, görüşmenin sonuna kadar olay hakkında açık bir bilgi vermedi. Sadece, meselenin araştırıldığını bildirdi. AKİS'çi,

"— Duyduğuma göre, araştırmayı CIA yürütüyormuş" diye sordu.

Amerikalının bu soruya cevabı şu oldu:

"— Benim gördüğüm son CIA ajanı, Washington'da bir lokantadaydı.."

Amerikalı, mektubun bir mukabil ajan tarafından yazılmış olması ihtimaliyle ilgili soruya ise:

"— Bütün gördüğüm James Bond filmlerine göre, casuslar akıllı insanlardır. Bu mektup öyle 3birisi tarafından yazılmışa benzemiyor" cevabım verdi.

Bu arada konuşma, Amerika aleyhtarı gösterilerin sebeplerine intikal etmişti. Amerikalı, bir ara saatine baktı. Gazeteci, "Eğer işiniz varsa.." diye kalkmaya davrandı. Muhatabı, "Hayır, katiyen" tarzında bir işaretten sonra izah etti:

"— Saatime bakmamın sebebi, şu anda 4 tane F-105 uçağının Atlantik üzerinde, Türkiyeye doğru uçmakta olduğudur."

Gazeteci, yerinde şöyle bir kıpırdandı. Acaba bu uçaklar Türkiyeye doğru niçin uçuyorlardı ki? Amerikalı, izahatını tamamladı:

"— Bu uçaklar, savunma işbirliği çerçevesinde Türkiyeye verilecek 21 adet F-105 uçağının bir kısmını teşkil etmektedir. Bu tepkili avcı uçakları **o kadar** kıymetlidir ki, Türkiye ve **bir** başka **NATO ülkesi** dışındaki **bütün NATO** ülkeleri **bu uçakları** para **ödeyerek almaktadırlar.**"

Sonra amerikalı, bu uçak meselesini niçin açtığını anlattı: "Amerikalı askerler, Türkiyenin savunmasına yardımcı olmak için Türkiyede idiler. Türkiyede eğer Amerika aleyhtarı bir hava esiyorsa, bununla askerî işbirliği arasında bir ilişki kurmak yanlış"tı.

Görüşme, bazı telefon konuşmalarıyla kesilerek uzadı. Amerikalı, bu arada, Türkiyedeki Amerika aleyhtarlığının sebeplerini kendi açısından izah etti: Zaman değişiyordu. Dost ülkelerde hükümet değişiklikleri oluyordu. Türkiyede milliyetçi düşünceler kuvvet kazanıyordu. Kıbrıs meselesi vardı.

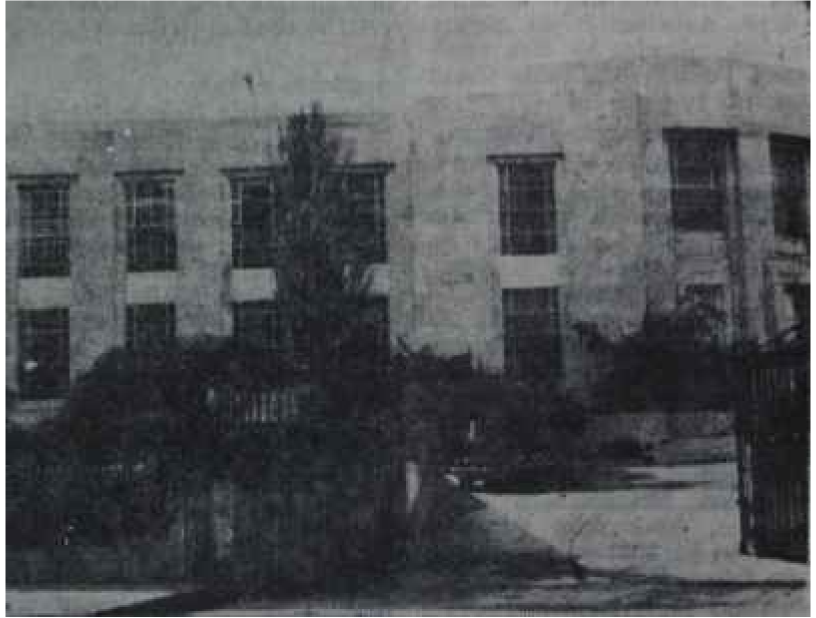
Bir ara, "Amerika aleyhtarı grupların varlığı"ndan da bahseden amerikalı, şöyle ilginç bir itirafta da bulundu:

"— Doğrusu, sokaklarda çok miktarda amerikalıya rastlanmasının tesirleri de var. Bu manzara bana bile tesir ediyor.."

Gazeteci kalkarken, amerikalı ilgili,

"— Biraz Önce yaptığım telefon konuşmasında, mektup olayının içyüzünün **tesbit** edildiğini öğrendim. Ama şu anda **bunu size** bildirmeye **yetkili** değilim. **Bu** hususta imkân sağlamağa çalışacağım. **Yarın** saat 10'da telefon ederseniz, bildirmeye çalışırım.." **dedi.**

Ertesi gün verilen bilgi şu **idi: 15** Kasımda, **bir** süre önce işine son verileceğini öğrenmiş olan genç **bir** türk memur yazmıştı. Bu memur, birkaç ay önce, denenmek üzere Elçiliğe alınmış, 18 Ekimde kendisine, bir ay sonra işine son verileceği **bildirilmitşi.** Bu memur, 15 Kasımda **mektubu** postaya verdikten sonra, 18 Kasımda Elçilikten ayrılmıştı. Amerikalılara göre sebep, sadece, işine son verilmiş bir insanın öfkesi idi.

A.B.D. Elçilik binası
İçerde casus mu var?

AKİS'çi, bu genç memurun ismini sordu ve şu cevabı aldı:

"— İsminin açıklanması istenilmiyor. Konu üzerinde gürültü koparılmasından endişe ediliyor.."

Ama olay Amerikada, Ankaradaki amerikalının hafife almak istediği kadar hafif gözle görülmedi. Amerika elçilikleri, güvenlik bakımından bu kadar başıboş muydular? Mektuplar şunun veya bunun eline mi geçiyordu? Sonra, böyle bir olayın o memlekette Amerikayı gülünç duruma sokmamasının imkânı mı vardı? Herkes, komünistler

IX

Refik Tulga bir gece yarı gizli Maltepeye, İsmet Paşaya geliyor ve İsmet Paşa hemen, telefonla Ankarayı arıyor — İsmet Paşanın Cemal Gürsele İhtilâlin hemen akabinde yaptığı üç tavsiye neydi? — Eminsu Meselesi nasıl yaratıldı, nasıl gerçekleştirildi? — Eminsuların Orduya dönmeleri hiç bir zaman mümkün olmamıştır, ama onların ağızlarına hep bal çalınmıştır — İsmet Paşanın defterinden bir yaprak.

İhtilâl, İstanbula vali olarak Tuğgeneral Refik Tulgayı getirmişti. O sırada Tulga, Davutpaşadaki zırhlı tugayın komutanıydı. Davutpaşa, Menderese karşı ayaklanan gençlerin hapishanesi haline sokulmuştu. Salkım salkım gençlerin getirilip oraya tıkılması tugayın sadece genç subaylarını değil, komutanını da fena halde üzüyordu. Fakat komutan, o tarihlerde, yapılacak bir şey olduğu kanaatinde değildi. Generalin ve arkadaşlarının bütün yapabildikleri, tutuklu gençlere iyi muamele etmek, bazı firarlara da göz yummaktı.

Halbuki tugay subayları içinde bir genç binbaşı vardı ki, onun nazarında "yapılacak bir şey" mevcutu: İhtilâl. Genç subayın adı Orhan Erkanlıydı ve Erkanlı çoktandır bir ihtilâl komitesinin üyesiydi. Nitekim 26 Mayısı 27 Mayısa bağlayan gece ihtilâl, İstanbulda fiilen, Orhan Erkanlının tanklarını alıp şehre çıkma-.sıyla başladı.

Tulganın ihtilâlden haberi, ancak ihtilâl çarkı döndüğünde oldu. Fakat harekete hemen katıldı ve Sıkı Yönetim Komutanı sıfatıyla İstanbuldaki bütün kuvvetlere komuta eden Orgeneral Fahri Özdileği de aynı şeyi yapması için o teşvik etti. Tulga, genç subaylar tarafından sevilen bir komutandı. Bu genç subaylar, ellerine kudret geçtiğinde İstanbul valiliğini General Tulgaya teklif ettiler, o da, Orduda kalmak şartıyla bunu kabul etti ve bu, M.B.K.'nin ender "bahtiyar tasarruflarından biri oldu. Tulga daha uzun süre, İsmet Paşanın Başbakanlığı yıllarında da İstanbulda vali olarak kalacak, belki o sıralarda çeşitli temasları bulunacak, fakat İsmet Paşaya daima faydalı olacaktır.

1960 yazında, İsmet Paşaların İstanbula gelişlerinden bir süre sonra Refik Tulga, bir gün, İsmet Paşayla görüşmek istediğini bildirdi, İsmet Paşalar o günler Maltepedeydiler. Tulga, görüşmesinin öyle fazla duyulmasını istemiyordu. Hattâ, farkettim ki, duyulsun hiç istemiyordu. Anlaşılan, düşündüğü bir nezaket ziyareti değildi, onun ötesindeydi. Bunu İsmet Paşaya söyledim.

"— Hanımefendiyle birlikte, akşam yemeğine buyursunlar.." dedi.

Yemekte Tulgalardan ve Ömerlerle bizlerden başka kimse bulunmayacaktı.

Ben Refik Tulgayı, Paristen tanırım. Benim oradaki "gazetecilik - tahsil yılları" sırasında NATO karargâhında görevliydi. Müşterek bir iyi dostumuz vardı: Sonradan Celâl Bayarın Cumhurbaşkanlığı başyaverliğinde kendisine halef olan denizci Faik Taluy. O vesileyle bir kaç defa görüşmüş ve konuşmuştuk.

Akşam, havanın karardığı bir saatte Tulgalar, galiba kendi küçük, özel arabalarıyla Maltepeye geldiler. Yemeğe oturuldu, dereden ve tepeden lâf açıldı. Bayan Tulga tatlı tatlı anlattı. Fakat Refik Tulganın endişeli ve üzgün bir hali vardı. Yemek bittiğinde İsmet Paşa Generale:

"— Şöyle, yandaki odaya geçelim, konuşalım.." dedi.

Yandaki odaya geçtiler. Tulga orada, M.B.K.'nin bir "Orduda Tensikat" düşündüğünü ve plânladığını, bunun tatbikine derhal geçileceğini İsmet Paşaya haber verdi. İsmet Paşa böyle bir tasavvuru ilk defa olarak duyuyordu.

"— Neymiş hikmeti?" diye sordu.

Tulga, Orduda gerçekten, bir tensikatın lüzumunu ve bunun sebeplerini söyledi. Bu sebepler sonradan çok anlatılacak ve "tersine dönmüş mahrut", "başaşağı gelmiş piramit" tâbirleri bol bol kullanılacaktır. Türk Ordusu 1960'da o haldeydi ki tabanı teşkil etmesi gereken küçük rütbeli subayların sayısını, tepeyi teşkil etmesi gereken yüksek rütbeli subayların sayısı aşmıştı. Meselâ, alalım Kara Kuvvetlerini. Buradaki binbaşı, yarbay ve albayların sayısı 9251 idi; teğmen, Üsteğmen ve yüzbaşılar ise topu topu beş binin biraz üstündeydiler. Bunun, modern askerlik telâkkileriyle uzaktan yakından hiç bir ilgisi yoktu.

Tulga, bunları anlattıktan sonra endişesinin nereden geldiğini bildirdi. Orduda bir tensikat lâzımdı. Her ordu, tensikatı gerektiren bir duruma düşebilirdi. Harpten sonra amerikan ordusunda bu ameliye yapılmıştı. Bunun bir yolu, şekli, usulü vardı. Tulga bunların, okul-

Refik Tulga, İstanbul valiliğine getirildiği sırada Tuğgeneraldi. İzan ve ölçü sahibi, bir medeni insandı. M.B.K.'nin Orduda bir tensikat düşündüğünü ve bunun usulünde hata yapıldığını İsmet Paşa bir gece, Maltepede ondan öğrendi, bunu durdurmak için teşebbüse geçti.

larda öğretildiğini söyledi. Kendisinin Amerikada okuduğu bir askerî akademide bunu ders diye göstermişlerdi Halbuki M.B.K. kendisine göre bir yol seçmişti ve tamamile karakuşî tarzda, üstelik hislerin rol oynayacağı tertiplerle, birden, çok geniş ölçüde temizlik yapılıverecekti. Tulga bunun büyük ölçüde karışıklıklara, huzursuzluğa sebep olmasından, hattâ İhtilâli tehlikeye düşürmesinden korkuyordu.

İsmet Paşa İstanbulun general valisine bazı sualler sordu, daha iyi aydınlandı. Komitenin hatalı iş yapmak üzere bulunduğuna onun da aklı yatmıştı.

"— Aaa! Gider Gürselle konuşurum. 'Böyle şey yapmayın' derim" dedi,

O esnada Cemal Gürsel Ankaradaydı. İsmet Paşa beni çağırdı, derhal telefonla, Ankaraya ertesi sabah saat kaçta uçak bulunduğunu sormamı istedi. Sordum ve kendisine söyledim. Gitmek kararını verdi. Tolga, geç kalınmasından endişe ediyordu. Komite, bir emrivaki yapabilirdi. İsmet Paşa bana:

"— Ankarada Köşkü ara da, Devlet Başkanından benim için, yarına bir randevu iste" dedi.

Bunların olup bittiği sırada, ikinci Gürsel - İnönü konuşması olmamış, yani Gürsel İsmet Paşaya, Heybeliadada henüz iade-i ziyarette bulunmamıştı. İsmet Paşanın Bayramda yaptığı randevu talebi, reddedilmemişti ama, cevaplandırılmamıştı da.. Bunun dışında, seçimlerin tarihi konusunda bir tartışma devam ediyordu. Böyle bir hava içinde, ya randevu gene verilmezse?. Yahut Gürsel İsmet Paşaya:

"—Size ne oluyor? İktidarda biziz. Sorumluluk da, yetki de bizimdir. Lütfen dışardan gazel okumaya kalkışmayın" diyecek olursa durum ne olacaktı?

O takdirde, iki lider arasındaki ipler tam kopacaktı. Bu ise İhtilâli, her şeyden çok tehlikeye sokacaktı. Maltepede gece, İsmet Paşanın Ankaraya gidip Cemal Gürseli görmesi kararından sonra bunlar görüşüldü ve tartışıldı. Fakat İsmet Paşa, duydukları karşısında, Tulga derecesinde endişelenmiş ve üzülmüştü. Eğer bir şey yapması kabilse, bunu mutlaka yapmak, hatalı bir hareketi durdurmak istiyordu.

O zaman şöyle bir formül bulundu: İsmail Rüştü Aksal Ankaradaydı. O, ertesi sabah erkenden Devlet Başkanına gidebilir, meseleyi açabilir, İsmet Paşanın düşüncelerini, endişelerini ve yapmak istediği ikazı Gürsele duyurabilirdi. Bu suretle, eğer İktidar İsmet Paşanın görüşlerini kaale alıyorsa, bunların ne olduğunu kesinlikle öğrenmiş bulunacaktı. Yok, gene kendi bildiğini okursa, o takdirde, Gürsel ile İnönü telâfisi ve hazmı güç bir duruma düşmemiş olacaklardı. Bir temas şart olduğunda bu, tekrar kurulabilecekti.

Ankarada İsmail Rüştü Aksalı aradım. Tabii evindeydi. Aksalla İsmet Paşa telefonda konuştu, ben yardım ettim, İsmet Paşa talimatını kendi sesiyle verdi Aksal hemen Köşke telefon edecek, İsmet Paşanın bir mesajını vereceğini söyleyerek Devlet Başkanından yarın erken bir saat için randevu alacaktı. Sonra gidecek, tasarlanan tensikat hakkında İsmet Paşanın görüşünü söyleyecek, bunun üzerinde daha iyi düşünülmesi tavsiyesini duyuracaktı. İsmet Paşa görüşünü, tafsilatıyla Aksala anlattı. Ak-

sal, randevu talebinin neticesini hemen o gece, tekrar, bize bildirecekti.

İsmet Paşa da, Tulga da biraz rahatlamış gibiydiler. İsmet Paşa:

"— Generalim, hanımları da alalım. Neticeyi beklersiniz, değil mi?" dedi.

Tulganın bekleyeceği tabiiydi. Hanımlar da telefonlu, büyük odaya geldiler. Konu tekrar hafifledi, Fakat İsmet Paşanın Ankaradan gelecek haberi merak ettiği açıktı.

Haber fazla gecikmedi. Gürsel, ertesi sabah erken bir seyahate çıkıyordu, C.H.P. Genel Sekreterini kabul etmesi imkânı yoktu!

İsmet Paşa veya onun adına hareket eden İsmail Rüştü Aksal İhtilâlin başını görebilmiş olsalardı ve Ordu Tensikatının düşünülen şekilde yapılmasının mahzurlarını, bunun doğuracağı tepkiyi anlatsalardı M.B.K. bu kararını uygulamayacak mıydı? Uygulayacağından hiç kimsenin şüphe etmemesi lâzımdır. Gürsel ve M.B.K. İsmet Paşayı gene küçümseyecek, onun endişelerini hafife alacaktı. Nitekim hareketten iki gün sonra, 6 Ağustosta Heybeliadaya geldiğinde Gürselin İsmet Paşa üzerinde "kendine güveniyor" intibaını bıraktığını anlatmıştım (*). Burada, İsmet Paşanın, Gürseli İhtilâlin hemen akabinde Başbakanlıkta gördüğünde yaptığı üç tavsiyenin ne olduğunu açıklamanın sırası gelmiştir.

O görüşmede, konuşmanın çoğunu Cemal Gürselin yaptığını, İsmet Paşanın sadece bir kaç tavsiyede bulunduğunu nakletmiştim (**). İsmet Paşa şunu söyledi:

"— Ordu ile münasebetlerinizi iyi muhafaza ediniz ve Orduya hâkim olunuz."

-İsmet Paşanın söylediği ikinci husus şu oldu:

"— Kendi aranızda bölünmemeye dikkat ediniz,"

Üçüncü tavsiye ise şudur:

"— Seçimlere bir an önce gidiniz."

Komitenin bazı üyeleri bana sonradan anlatmışlardır. Cemal Gürsel ve onunla beraber bir çok ihtilâlci, emirlerini "peygamber buyruğu" saydıkları bir zat-ı muhteremin koca bir ihtilâlden sonra bu ihtilâlin başına söyleye söyleye bu basit gerçekleri söylemesi karşısında şaşırmışlar. Zaten Gürsel bu şaşkınlığı, o görüşmede İsmet Paşaya da belli etmemiş değildir. İsmet Paşanın ilk tavsiyesine şu cevabı vermiştir:

"— Biz Orduya hâkimiz ve Ordu bana bağlıdır. Ordunun Başkomutanı benim ve benim otoritem sağlamdır. Ordudan her hangi bir hareketin gelmesi bahis konusu olamaz."

Cemal Gürsel ancak, İrfan Tanseli Hava Kuvvetleri Komutanlığından alıp Amerikaya göndermek istediğinde, o 1961 Haziranının heyecanlı günü, Çankayanın Üzerinden jetler gürültüyle uçtuğunda İsmet Paşanın "basit tavsiye"sinin kerametini anlayacaktır.

İhtilâlin başı, kendi aralarında bölünmeme tavsiyesini de hafife almıştır ve İsmet Paşaya "bunu da nereden çıkarıyorsunuz?" diye düşündüğünü belli etmiştir. İsmet Paşaya, bütün komitenin kendi emrinde bir ve beraber olduğunu söylemiş, Orduya hâkim bulunduğu gibi komiteye de mutlak kudretle başkanlık ettiğini bildirmiştir. Gürsel ikinci "basit tavsiye"-nin kerametini anlamak için çok beklemeyecek, 13 Kasım 1960'da bölünmenin neticesi olan operasyonu eliyle yapacaktır.

Seçimlere gelince, onlara çabuk gidilememesinin Komiteye, Orduya ve memlekete verdiği zarar, bugün artık herkesin gözleri önündedir.

Gürsel ve arkadaşları, Ordudaki Tensikat hakkında İsmet Paşanın ikazını da, aynı hava içinde dinleyeceklerdi. Nitekim İhtilâlin başı, Heybeliadadaki görüşmede Ordudaki Tensikat konusunda kendisine çok güvendiğini belli etmiş, İsmet Paşanın kürtçülük ve ağalık üzerine söylediklerini de kaale almamış, bildiğini okumuş, ancak neticeyi gördüğünde belki ayılmıştır. İsmet Paşanın, söylendiği zaman "Lâf mı bu?" diye omuz silkilen çok ikazının nasıl derin bir mâna taşıdığını, Türkiyeye gelmiş olan çeşitli iktidarlar ancak iş işten geçtikten sonra anlamışlardır.

M.B.K. sonradan memleketin başına Eminsu Meselesi diye çıkan hadiseyi bir gecede veya bir haftada tertiplemiş değildir. Bunun için Amerikadan getirtilen Dündar Seyhan hareketin felsefesini ve kendi görüşlerini anlatmıştır (***). Düşünmek lâzımdır ki bu Seyhan, Orduda ne kadar general varsa hepsinin tasfiyesini teklif etmiş, Allahtan, Komite buna uymayacak kadar basiret göstermiştir. Seyhana göre, en yüksek rütbeli subay albay olursa, bir "orta kademe hareketi" olan İhtilâl kendisini garantiye almış bulunacaktı! Sanki "orta kademe"ye yarbaylar ve binbaşılar dahil değillermiş ve daha önemlisi, sanki o takdirde albaylar birbirlerine giremezmişler gibi.. Tabii, böyle bir tensikat-

(*) *Bk. AKİS, Sayı: 649*
(**) *Bk. AKİS, Sayı: 643*
(***) *Bk. Gölgedeki Adam — Dündar Seyhan*

ta bir albayın alay komutanı, bir albayın tümen komutanı, bir diğer albayın ordu komutanı, bir albayın ise Başkomutan ve Genel Kurmay Başkanı olması tarzında bir durumun yaratılması garabeti mantıksızlığın başka yönüdür.

Dündar Seyhan kitabında, belki kendi grupunun kafasından geçen, fakat o tarihte açığa vurulmamış, her halde Komite çoğunluğunun desteğini haiz bulunmayan bir "büyük tasavvur"u da bahis konusu etmektedir. Efendim, Türkiyede teknik adam zaten azmış. Bunların bir takım müesseselerin başında idareci sıfatıyla çalıştırılmaları potansiyel kaybına sebep olmaktaymış. Bunların teknik işlere verilmeleri uygunmuş. Ya, boşalacak idare kadroları? İşte, Ordudaki Tensikatın bir kerameti burada ortaya çıkıyormuş. Ordudan emekliye ayrılacak subaylar var ya.. Genç genç albaylar, yarbaylar.. Onlar, idareci diye, müesseselerin başına getirileceklermiş. Demirden bir merkezî idare, demirden idareler altında her çeşit müessese ve toplum kesitleri! Sonradan, 22 Şubatın da felsefesini verdiğini ileri sürecek olan Albayın ve onun kafa denklerinin, Türkiye Cumhuriyetine biçtikleri şekil budur.

Şinasi Orel, Ordudaki tensikatı plânlamak için çalıştırılmış komitenin belli başlı üyelerinden biridir. M.B.K. sonradan onu, Devlet Plânlama Dairesinin başına getirdi. Orel, eğer tensikatın felsefesi ve metodu kendisinden geldiyse Eminsu işinde ne kadar günah işlemişse Plânlama Teşkilâtının kuruluşundaki emeğiyle onun üstünde sevaba girmiştir. Bu daire Orel tarafından ne kadar sağlam kurulmuş ki, içerden ve dışardan gayretler onu hâlâ yıkamamaktadır.

Ordudaki Tensikatın, mahiyeti ve neticeleri itibariyle M.B.K.'nin bir "bahtsız tasarrufu" olduğu bugün kabul edilmiştir. Fakat operasyon olarak bunun da, tıpkı 27 Mayıs ve 14'ler harekâtı gibi mükemmel tatbik edildiğini kimse inkâr edemez.

M.B.K. tensikatı,, Orduyu teşkil eden bütün kuvvetler için düşünmüş, Kara Kuvvetlerindeki tensikatı Suphi Karaman, başka bazı arkadaşlarıyla, Şinasi Orel ve Dündar Seyhanla birlikte yürütmüş, Komitenin havacı üyeleri Hava Kuvvetlerini, denizci üyeleri de Deniz Kuvvetlerini üzerlerine almışlardır. 3 Ağustosu 4 Ağustosa bağlayan gece bu kuvvetlerden birinde harekâtın nasıl cereyan ettiğini anlatırsam, sanırım, tatbikat hakkında bir fikir vermiş olurum.

Hava Kuvvetlerinin komutanlık karargâhı.Karargâh henüz, Meclisin altındaki yeni yerine geçmemiş. Opera meydanında, Türk Kuşunun hemen arkasında. Mesai saati bitiyor. Fakat, tatbikatta görev verilecek subayların eline bir pusula sıkıştırılıyor: "Gitmeyin, kalın". Bu subaylar kalıyorlar, ve kalanlar komutanlığın şeref salonunda toplanıyorlar. M.B.K.'-nin üç havacı üyesi, Mucip Ataklı, Haydar Tunçkanat ve Emanullah Çelebi oradadırlar. Karargâh subaylarının en kıdemlisi ise, Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanlığına getirildiği anlaşılan Kurmay Albay Muzaffer Sanal Onlar, nenin nasıl yapılacağını bilmektedirler. Plânın hazırlayıcısıdırlar. O gece Hava Kuvvetleri Komutanı ile birlik ve üs komutanlarından bazıları değiştirileceklerdir. M.B.K., elinde kuvvet bulunduran bu subaylardan bir kaçının emekli olmamak için direnebileceğini tahmin ettiğinden şöyle bir tertip düşünmüştür: Emekliye sevkedilen komutan emekliye sevkedildiğini bildiren tebliğ zarfını eline aldığında, yeni komutan birliğinin başına geçmiş olacaktır.

Tebliğ mektupları hazırdır. Bunların altında Millî Savunma Bakanı sıfatıyla Orgeneral Fahri Özdileğin imzası vardır. Fahri Özdileğin kendisi de, bu operasyonla emekliye ayrılan komutanlar arasındadır. Komite, bu tensikatı plânladığında kararlaştırdığı bir kanunu, meşhur 42 sayılı kanunu o günkü Resmî Gazetede yayınlatmıştır. Bu kanunla, emekliye sevkedilen subaylar dolgun bir tazminat almakta, emekli maaşları da yüksek bir seviyede tesbit edilmektedir. Tensikatın malî portesi 100 mil-

Eminsu hadisesi bütün müesseselerin başına idareci sağlayacaktı. Halbuki sadece A.P.'ye malzeme sağladı, İşte Ragıp Gümüşpala, Şinasi **Osma,** Yusuf Demirdağ ve Orhan Süersan. Onların ihtilâlcilere karşı duydukları **hiddet** İhtilâlin aleyhindeki hislerin sahipleriyle kendilerini aynı sepetin içine attı ve bundan bir beyaz at doğdu.

yon liradır. Bunun derhal ödenebilmesi için Maliye Bakanı Ekrem Alican üzerine Komite tarafından baskı yapılmıştır.

Gece Hava Kuvvetlerinde, yeni komutanların birliklerini, bütün Türkiyede aynı zamanda ele almalarının tertibi yapılıyor. Üsler ve kuvvetler, Ankaraya çeşitli mesafededirler. Uçaklar Başkentten öyle saatlerde kalkacaklardır ki hepsi, gidecekleri yere aynı anda ineceklerdir. Yeni komutanları İzmire götüren uçak ise, gelirken bir "emanet"i beraberinde getirecektir: Hava Kuvvetlerinin komutanlığına tâyin edilen Tümgeneral İrfan Tansel. Eski Komutan Korgeneral İhsan Orgun Ankaradadır. Ona, gece emekliliğini bildiren mektup evinde verilecek ve kendisine şifahen, evinden çıkmaması tavsiye olunacaktır. Komutanla beraber Kurmay Başkanı Tümgeneral Şahap Metel de emekliye ayrılmaktadır.

Plân, karargâhta kalan "güvenilir subaylar"a açıklanıyor, uçaklar hazırlatılıyor. Sigara dumanıyla dolmuş Şeref Salonunda heyecanlı bir hava esmektedir. Subaylar grup grup kümeleşmişler, aralarında konuşmakta, tartışmaktadırlar. Önemli bir akşamın yaşanmakta olduğu hissedilmektedir Vakit gece yarısına yaklaşırken subaylar, civardaki bir kebapçı dükkânını açtırıyorlar ve döner kebap ısmarlıyorlar. Bunu karargâha getirip orada yiyeceklerdir.

Tansel, sabahın üçünde karargâha geliyor. Albay Sanal subaylarını sıraya dizmiştir. Bunlar yeni komutanlarını selâmlıyorlar. Tansel M.B.K.'nin üç havacı üyesini ve diğerlerini, sarılıp öpüyor. Kuvvetini ve desteğini onlardan aldığını söylüyor. Tansel ile ötekiler arasına karakedi çok daha sonraları, "11'ler Hadisesi" sırasında girecektir.

Tensikat bütün Orduda bu şekilde, bir gece içinde ve darbe şeklinde yapılmıştır. Hemen hiç bir mukavemet olmamış, olan mukavemetler de sözde kalmış, kuvvet kullanılmasına lüzum hissedilmemiştir. Bu, ihtilâlcilerin plânlarını iyi hazırladıklarının ve onu başarıyla tatbik etiklerinin yeni bir delilidir. Zaten Komite üyelerinin kurmaylık vasıfları hiç bir zaman, hiç kimse tarafından tartışılmamıştır.

Tensikat günlerinde, M.B.K.'nin aldığı bir tutumu daha hatırlıyorum. İlân edilen ilk tensikat, 235 general ve amiralin emekliliği oldu. Subaylardan hiç bahis yoktu. Fakat bir gün sonra, Cumhuriyet korkunç bir başlıkla çıkıyordu. Gazeteyi bir baştan ötekine kaplayan manşette, 5 bin subayın emekliye ayrıldığı, bunların ikramiyelerini çekmeye başladıkları haber veriliyordu. Bizim Akisteki çocuklar, M.B.K. üye-

lerinin son derece sinirli ve hiddetli olduklarını, Cumhuriyete fena halde kıldıklarını, Suphi Karamanın bir basın toplantısı tertiplediğini bildirdiler. Bazı üyeler gazetecileri haşlamışlar, "böyle giderse.." diye başlayan tehditler bile savurmuşlardı. Bu ne hafiflikti! Memleketin bekası bakımından böylesine önemli bir hadise nasıl olur da, Komitenin izni olmaksızın yazılabilirdi! İhtilâlin ilk günlerindeki "Basınla balayı" da yerini yavaş yavaş, çok iktidarın basınla olan münasebeti tarzında bir münasebete bırakıyordu, Fakat M.B.K. Basına, sonuna kadar fazla baskı yapmayacak, bazı şahsî hiddet, hattâ şiddet tezahürleri görülse de İhtilâl, hiç bir ihtilâlin olmayacağı kadar müsamahalı davranacaktır. Bunda, Cemal Gürselin rolü büyük olacaktır.

General ve amirallerin yanında subayların da emekliye ayrılmış bulunduklarının saklanmasına elbette ki imkân yoktu. Cumhuriyetin haberi doğruydu. Dünya kadar subay gidip te ikramiyelerini çekerlerken -ve söylenirlerken- bu nasıl reddedilebilirdi? Nitekim Suphi Karaman da hadiseyi değil, yayınlanan rakkamı yalanladı.Ga zeteciler, gerçek rakkamın ne olduğunu sormuşlar. Karaman şu cevabı vermiş:

"— Yayınlanan rakkamı iki ile çarpıp beşe bölünüz, doğru adedi bulursunuz.."

Gazeteciler:

"— 5 bini ikiyle çarpınca 10 bin çıkar. Bu beşe bölününce, 2 bin olur. Yani, emekliye sevkedilen subayların sayısı 2 bin midir?" demişler.

Karaman gülmüş, "Eh, aşağı yukarı" cevabını vermiş. Bizim çocuklar bunu anlattıklarında "Ne şirinlik.. Ne şirinlik.." diye alay ediyorlardı, ikiyle çarpacaksın, beşe böleceksin! Bunun yerine doğrudan doğruya "iki bin" diyemez miydi sanki?

Diyemezdi. Çünkü Suphi Karaman Cumhuriyetin verdiği rakkamın doğruluğunu, bu basın toplantısını yaparken biliyordu. Ordu Tensikatında, 235 general ve amiralle birlikte emekliye sevkedilen subayların sayısı dört binin üstünde ve beş binin altındadır. Bu eski askerlerin büyük kısmı hep, yüreklerinde, Orduya tekrar dönmenin iştiyakı ve hesabını taşıyacaklar, Eminsu diye teşkilâtlanacaklar, mücadele açacaklar, mücadelelerinde, kendilerine elaltından vaadde bulunan A.P.'nin kucağına düşeceklerdir. Kendilerini Ordudan atan ihtilâlcilere karşı duydukları kızgınlık, İhtilâle karşı olan kızgınlıkla birleşecektir. Ama Türkiyede, kendilerini tekrar Orduya alacağını vaad ediveren parti bir gün iktidara gelecek, vaadini, çok vaadi gibi büyük bir pişkinlikle unutacaktır, Ordudan ayrılanlar Orduya dönemeyeceklerdir.

İsmet Paşa bu gerçeği başından gördü. Eğer A.P.'nin yaptığı hafifliği yapacak seviyede bulunsaydı ve Eminsuların ağızına balı o sürseydi Eminsular onun emrinde er gibi çalışırlardı. İsmet Paşa Eminsular için iyi şeyler söyledi, onların haksızlığa uğramış bulunduklarını da teslim etti. Gerçi, seçimlerin en çetin mücadele anlarında bile ne General Tulganın müracaatını, ne o zaman aldığı vaziyeti, ne de tensikata mâni olmak kudretine sahip bulunmadığını açıkladı ama, bunu tasvip etmediğini saklamadı. Fakat gördüğü bir gerçek vardı: Tensikattan sonra yeni bir Ordu olmuştu, bu ordu eskileri bünyesine almayı katiyen kabul etmezdi. Ederse ne hiyerarşi, ne disiplin, ne otorite kalırdı. Koca koca generaller, amiraller, kıdemi çok albaylar, yarbaylar nereye sığdırılacaklardı? Bunun mümkün olduğunu düşünmek, gerçekçilikle hiç ilgisi bulunmamak demektir. Zaten, Eminsuların da bunu hisleriyle istedikleri, taleplerini mantık ve askerlik kantarına vurduklarında başka neticelere vardıkları açıktır. Ne var ki bütün hayatı üniformalı geçmiş, bütün istikbalini üniformasıyla kurmuş bir genç adamın kendisini bir sabah, üzerinden üniforması zorla çıkarılmış halde bulmasının ıstırabı sivillerini hattâ emekli olmamış askerlerin kolay anlayabilecekleri bir dram değildir.

Eminsuların Orduya dönmelerinin imkânsızlığı daha sonra, 1961 seçimlerini takiben imzalanan Çankaya Protokoluyla kesinleşecektir. Bu, açılması Ordu tarafından istenmeyen kapılardan biri olarak o protokolde, adıyla zikredilecek, politikacılar Ordunun bu kati arzusunu kabul edeceklerdir.

Ordudaki Tensikat, bir çok general ve amiralin meslekten uzaklaştırılmalarının yanında bir de, "tanzim"e yol açtı. M.B.K. mutlaka orduya dayanması gerektiğinin farkındaydı. Gerçi Gürsel, yazın ortasında hâlâ, 29 Mayıs günü İsmet Paşaya ifade ettiği gibi kendisini çok sağlam, çok kudretli ve orduya mutlak hâkim görüyordu ama Komite üyeleri, ilk günlerin heyecanı ve şaşkınlığı geçtikten sonra bazı komutan ve subayların M.B.K.'nin otoritesini tartışmaya başladıklarından haberdardılar. Bilhassa bir takım kilit noktaları vardı ki oralara "Komitenin adamlarının getirilmesi ihtilâlin güvenliği bakımından elzem görünüyordu. Tensikat sırasında oralarda bulunup ta Komitecilere fazla emniyet vermeyen veya Komitecilerin kendilerine kâfi derecede yakın bulmadıkları subayların emekliliklerinin bir sebebi de budur.

Hattâ, asıl sebebinin bu olduğunu söylemekte bir mübalâğa yoktur. Talât Aydemir ve onun bir çok 22 Şubatçı arkadaşı bu tensikatın sonunda kilit mevkilerine getirildiler. Aydemir Harp Okulu Komutanlığını, Necati Ünsalan ise Jandarma Okulu Komutanlığını alıyorlardı. Muammer Şahin İstanbul Emniyet Müdürlüğüne tâyin ediliyordu. Bu şekilde, Komitecilerin kendilerinden bildikleri arkadaşları Ordunun hareket kabiliyeti bulunan kuvvetlerinin komutanları oluyorlardı.

Sonradan cereyan edecek hadiseler bana hep, İsmet Paşanın Ordu hakkındaki bir teşhisini hatırlatacaktır. İsmet Paşanın nazarında "kendine göre bir ordu yapmak" hiç kimse için kabil değildir. Kimi kim tayin ederse etsin, o kimsenin ve onun emrindeki birliklerin hareket tarzını günün olayları ve havası tâyin eder. Bundan dolayıdır ki bilhassa 22 Şubattan sonra, Cevdet Sunayı Genel Kurmay Başkanlığından alıp emekliye sevketmesi için Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından ısrarla yapılan talep dahil, Başbakan İnönü, "kendine göre bir ordu" yapmak yolundaki bütün tavsiyeleri reddedecek, Orduyu hemen hemen olduğu gibi muhafaza edecek ve bu ordu 21 Mayısta rejimin ve İsmet Paşanın yanında tümüyle yer alacaktır. Buna mukabil, Komitenin "kendine göre bir ordu yapmak" hevesinin tesiri altında tanzim edilen ordunun 13 Kasımda Komitenin bir kısım üyelerine karşı, 6 Haziran 1961'de ise açıkca Komiteye karşı nasıl bir vasiyet aldıklarına bakmak İsmet Paşanın teşhisini bir kere daha doğrular. Benim anlamakta güçlük çektiğim husus, "kendine göre ordu yapılabileceği" fikrinin askerlerde de mevcut olmasıdır. En ziyade bunların, kendilerinden, "kendilerine göre bir ordu" kurulamayacağını bilmeleri gerekmez mi?

Burada bir başka noktayı daha söylemek isterim. Şimdi herkes, İhtilâl Komitesinin İhtilâlden evvel "gerçek lideri" olduğunu ve İhtilâlden sonraki hadiselerde de başrolü kendisinin oynadığını iddia ediyor ya.. Ben Talât Aydemirin adını, Harp Okulu Komutanlığına getirilmesinden çok sonra, 1962'nin başında, "Anka

Bir Eminsu heyeti, Başbakanlıkta Cemal Gürselle birlikte. Eminsular, hep bir hayalin peşinde koştular: Tekrar Ordu saflarına dönebilmek. Halbuki bu, baştan itibaren imkânsızdı. Ama fütursuz politikacılar onların ağızlarına bal çalıp kendilerinden faydalandılar ve onları kullandılar. Bugün Eminsuların A.P. İçindeki durumları, A.P. liderlerinin artık kendilerine muhtaç bulunmadığını göstermektedir.

rada bir ihtilâl yapmak isteyen, onun için kendilerine dikkat edilmesi gereken subaylar"ın arasında, o tarihte İstanbul Valisi olan Refik Tulgadan duymuşumdur. Silâhlı Kuvvetler Birliğinden haberdardım, onun toplantılarını, hattâ toplantılarda görüşülenleri biliyordum. Yeri geldiğinde bunları hep anlatacağım. Ama hiç kimsenin ağızından Talât Aydemirin, o kendisinin bahsettiği "müstesna adam" olduğunu işitmemişimdir. Ne bir kimse Talât Aydemir diye bir adamın Orduda birden "enverleştiğini" söylemiştir, ne de onun "üstün şahsiyetinden bahsetmiştir. Aydemirin Harp Okulu Komutanlığına getirilmesindeki sebep de, Komitenin, "Komitenin adamı" bir albayı hareketli okulun başında görmek arzusunun sonucudur.

Ordudaki Tensikat hareketi, Orduda gerçekten bir huzursuzluk yaratmadı, tayinler ve terfiler tepki yapmadı, Türk Silâhlı Kuvvetleri gücünden bir şey kaybetmedi. Ama ortaya çıkan Eminsu Meselesi, hele onun üstüne 147'1er Hadisesi eklenince ve Muzaffer Özdağ tipi konuşkan Komiteciler "Bâbıâliden geçmek" niyetlerini açıklamaya başlayınca M.B.K.'nin yurt içindeki itibarını büyük ölçüde zedeledi. Bir defa Muhalefet, böylece, bir çırpıda binlerle "eski asker" kazanmış oluyordu. Bu, derlenip toparlanmak isteyen eski Demokrat kütleye, askerî iktidara karşı şerbetli bir kadro hediye etmiştir. Düşünmek gerekir ki bu kütle, kendi bağına, İhtilâlin ilk Genel Kurmay Başkanı olan ve 27 Mayısta 3. Orduya komuta eden bir "Eminsucu General"i, Ragıp Gümüşpalayı getirmiştir. Gümüşpala Menderes İdaresinin en ziyade aleyhinde bulunmuş ve onu en fazla şiddetle itham etmiş olan askerlerden biridir.

İsmet Paşayı, Cemal Gürselin 6 Ağustos ziyareti sırasında kendisine, Ordudaki Tensikat hakkında vermiş olduğu izahat doyurmadı. İsmet Paşa ertesi gün Maltepeye geldi, orada bizlerle beraber denize girdi. Bu, 19. banyosuydu. İsmet Paşa, küçük acendasına muntazaman o gün kaçıncı banyosunu aldığını ve denizde kaç dakika kaldığını yazar. Acendasına göre 18. banyosunu 29 Temmuz Cuma günü almıştır, sonra biraz üşüttüğünden fasıla vermiştir. Maltepede, bu uzunca fasıladan sonra ilk defa yeniden denize giriyordu, onun için memnundu ama, İhtilâlin başının kendisine güvenini fazla bulmuş, onu lüzumundan çok iyimser görmüş, buna mukabil "şark meselesi" nde, gerekmeyecek kadar telaşlı hissetmişti. Ondan dolayı düşünceliydi. Bunları anlattı.

"—Kendisine ilk ziyaretimde söylediğim basit gerçekleri henüz kavramışa benzemiyor" dedi.

Belki, İsmet Paşanın 6 Ağustos görüşmesinden edindiği intibaın ne olduğunu, meşhur acendasının o sayfasındaki yazıyı naklederek daha iyi verebilirim. 6 Ağustos Cumartesi başlığını taşıyan sayfada şunlar yazılıdır.

"Cemal Gürselin ziyareti. S : 20

1 — Din meselesi - Reform - İrtica teşkilâtından kurtulmak. Türkçe ibadeti gözleri tutmuyormuş.

2 — Şark meselesi (kürtçülük) - Fazla endişe var - Sivasa toplamışlar veya toplayacaklarmış. 80 kişi. 15 sene dönmesinler diyor.

3 — Ordunun tensikatını anlattı. Güveniyor.

4 — Seçim 1961 Ekim."

Buna mukabil, 7 Ağustos tarihli sayfadaki kayıt sadece şudur :

"Maltepe

19. Deniz. 4'

Uzun öksürük fasılasından sonra"

Bir kaç gün sonra, 6 Ağustosta İsmet Paşaya kesin seçim tarihi olarak 1961 Ekimini vermiş olan Cemal Gürsel, gazetecilerle bir konuşmasında 1961 Mayısından bahsediyordu.. Bunun sebebi Gürselin, kesin seçim tarihi söylemekle bir emrivaki yapmak niyetinde olması ve Komitenin seçimsiz daha iş başında kalmak heveslisi üyelerini hazırlamak istemesiydi.

Gelecek Yazı

M.B.K. "memleket ve dünya ölçüsünde şöhretli personel" kabinesini dağıtıyor.

pertavsızla aranırken bunlardan birinin Amerika elçiliğinde sereserpe yuvalanmış olduğu inancına saplanmayacak mıydı?

Herhalde "Tezcan" Sam Amcaya fena bir oyun oynamıştı.

M. T. T. B.

Seyyar mescittekiler

"26 AT 876" plâkalı otobüsün 6 ve 7 numaralı koltuklarının ortasında ayakta duran orta boylu, tatar suratlı, sarı benizli genç, titrek ve heyecanlı bir sesle,

"— Arkadaşlar, mukaddes bir gecede, mukaddes bir vazifeyi görmek için yola çıkmış bulunuyoruz" dedikten sonra, otobüsün koltuklarını dolduran gençleri ayrı ayrı gözden geçirdi ve sözlerine devam etti:

"— Şimdi, Hukuk Fakültesinden bir arkadaş size, bu gecenin önemini anlatacak. Daha sonra da Yüksek İslâm Enstitüsünden bir arkadaş, kuran okuyacaktır."

Arka sıralardan birine oturdu. Konuşması sırasında, "Yüksek İslâm Enstitüsü Talebe Cemiyeti Başkanı" olduğunu söyliyen tatar yüzlü gençten sonra, ayni yeri, göğsünde İHF rozeti taşıyan irikıyım genç aldı.

"— Niçin susuyoruz? Niçin konuşmuyoruz? Korkmamalıyız arkadaşlar! Müslüman gençler olarak, sesimizi yükseltmeliyiz. Bu kudsî gecede, müslüman türk gençliğinin sesini cihana duyurmak için gidiyoruz" diyerek konuşmasına başlayan İHF'li genç, Alman Şansölyesinin Fransaya yaptığı bir gezide, -ki tarihini söylemedi-, De Gaulle ile birlikte, hristiyanlarca kutsal bir geceyi kilisede geçirmiş olduğuna değinerek, Türkiyede böyle bir geceye gereken önemin verilmeyişinden yakındı!

Sol yanağının üst kısmında şark çıbanı izi bulunan "İHF" rozetli gencin konuşması, "Beraat Kandili"ne değinen birkaç kelimeyle son buldu. Bu sırada, AKİS'çinin oturduğu koltuğun tam arkasından "davudi" bir ses yükseldi. Otobüste bütün konuşmalar kesildi. Sigaralar bir bir söndürüldü ve tüm kulaklar, siyah bıyıklı, siyah kıvırcık saçlı gencin sesine takıldı. Otobüs küçük bir "mescit" haline gelmiş, "Allah, Allah" nidaları motor gürültüsünü bastırmıştı.

Olay, haftanın başındaki Pazar günü, saatlerin 19.35'i gösterdiği bir sırada, "26 AT 876" plâkalı otobüs Bileciğe 10 kilometre mesafede iken başladı ve saat 21.20'ye kadar devam- etti. Olayın geçtiği otobüste tam 32 MTTB delegesi öğrenci bulunuyordu. Bu "dinî âyin" havası, "26 AT 876" plâkalı otobüsü izleyen, MTTB'ye bağlı öğrencilerle dolu öteki iki otobüste de aynen mevcuttu.

Cağaloğlundaki MTTB Genel Merkezinin önünden hareket eden otobüsler, Kütahya Valisinin uykularına bir kâbus gibi giren, MTTB'nin 48. Genel Kongresini açacak öğrencileri taşıyordu.

Türkiyede fikir tartışma ve mücadelesinin geçmediği tek kuruluş haline getirilmiş olan MTTB'nin CKMP ve AP'ye bağlı militanları, kozlarını paylaşmak için Kütahyaya gidiyorlardı.

Militanlar geliyor!

MTTB'ye bağlı 33 talebe cemiyetinin katıldığı Kütahya kongresinde hâlen onbeşten fazla başkan adayı bulunmaktadır. Bunların içinde, İstanbul Fen Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı Alâattin Koçak CKMP militanlarının; İsmail Kahraman ise AP militanlarının lideri durumundadır. Ancak, AP'nin Ankara militanları arasında bulunan iki ve İstanbuldakiler arasında bulunan üç başkan adayı, anlaşmaya varmak için çaba sarfetmektedirler. Öte yandan, yıllardır MTTB kongrelerinde , önemli rol oynıyan Fethullah Kakioğlunun grup ve başkan adayı henüz Kütahyaya gelmediğinden, gönüllerde yatan aslan kükriyemiemiştir. İktidardan para sızdırmak ve elde edilecek paralarla, MTTB Başkanlığı adı altında bir yıl caka satmak için ele geçen bu fırsat, CKMP ve AP militanlarını birbirine düşürmek üzeredir. Her geçen dakika hava, bu yönden elektriliklenmektedir.

Ayrıca, İbrahim- Elmalı meselesinden ötürü AP'ye sempati beslemiyen dincilerle, "ihtar yürüyüşü"nün kahramanı teknikerler de üçüncü bir grup teşkil etmektedirler.

"Atatürkçüyüz", "milliyetçiyiz" diyen MTTB'li gençlerin kongresi, İstiklâl Marşı ve saygı duruşu unutulmuş olarak başladı. Daha önce, saat 10'da başlıyacağı ilân edilmesine rağmen, ancak 15.20'de, siyah gözlüklü, kıvırcık siyah saçlı gencin -MTTB Başkanı Cinislinin- bol edebiyatlı, gerçeklerden çok uzak konuşmasıyla başlıyan kongrede, dikkati, İkinci Başkan Ulusu üzerine çekti. Tam bir AP borazanı izlenimi uyandıran bir konuşma yapan Ulusu, Atatürkün Bursa Nutkunu Staline maletmesini elhak iyi becerdi.

Bu sözler, salonda 16 sırayı dolduran 19-25 yaşları arasındaki gençlerce alkışlandı.

MTTB'nin Kütahya kongresi öncesinde **kulis**
İşe şeytan karışınca...

Plân

Bir kollokyum

İkinci Beş Yıllık Plânın ön çalışmalarını ve hazırlıklarını tartışmak amacıyla geçtiğimiz hafta Pazartesi günü Türk Standartları Enstitüsünün yeni binasının salonlarında başlayan toplantılar 23 Kasım Çarşamba günü sona erdi.

Hatırlanacağı gibi. Birinci Beş Yıllık Plânın hazırlanması sırasında da böyle bir toplantı yapılmış ve büyük yankı bırakmıştı. Bu nedenle, toplantılar boyunca, eski ve yeni toplantının karşılaştırılması bütün zihinlerde belirgin bir yer işgal etti.

"İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının Teknik Yönleri Konusunda Uluslararası Kollokyum"a katılanlar, yerli ve yabancı olmak üzere, iki bölüme ayrılıyordu. Türkiyeden bazı kimselerin de kollokyuma katılabilmesini, Birinci Beş Yıllık Plânın hazırlanması ve plâncı olarak uygulanmasında emeği geçenlerin çabaları sağlamış bulunuyordu. Nitekim, Necat Erderden Atillâ Sönmeze kadar birçok yerli plânlama uzmanının katılması ancak böylece mümkün olabilmişti. Kollokyuma katılan yerli uzmanlar şunlardı: Necat Erder, Şadi Cindoruk, Attilâ Sönmez, Prof. Şaban Karataş, İsmail Ertan, Baran Tuncer, Prof. Besim Üstünel, Prof. Bedri Gürsoy, Prof. Tulû Baytın, Doç. Sencer Divitçioğlu, Prof. Celâl Sarç, Oktay Yenal, Şerif Mardin ve İhsan Özol. Yabancı uzmanlar ise, çeşitli ülke ve kuruluşlardan gelmiş kimselerdi: Prof. J. Tinbergen -Hollanda-, Prof. K. S. Gill -Hindistan-, Prof. M. Brüno -İsrail-, Cassel -İngiltere-, A. Marcionelli ve D. Chenaux - Repond -İsviçre-, E. Evenson, G. Tylor -Uluslararası Para Fonundan-, V. Wouters, F. Gallo -Dünya Bankasından-, A. R. Ayazi -F.A.O., V.C. Nijs -Belçika-, Meyer - Lindemann, Hankel ve Von Schickfuss -Batı Almanya-, Tomich -Fransa-, Rose -O.E.C.D.-, J. Wallace -Konsorsiyom-, Fei, Langmaid, Anrill, Grant, Jolens -Amerika Birleşik Devletlerinden-.

Bu büyük toplantının ilk oturumuna, Başbakan Demirel ve Plânlama Müsteşarı dahil olmak üzere, bazı ilgililer de katılmışlardı. Sonraki oturumlarda bu kimselere rastlanmaması, toplantının ilk büyük hayretine vesile verdi.

Tinbergen
Rüzgâra göre yelken

Eski - yeni farkı

Birinci Beş Yıllık Plânın hazırlanması sırasında yapılan ayni anlamdaki kollokyum ile geçen hafta yapılan arasında bazı noktalarda önemli farkların bulunduğu, kimsenin gözünden kaçmıyordu. Türkiyenin plânlı döneme girişinin başlangıcı olan ilk kollokyuma çok daha kabarık sayıda ve -şüphesiz- daha kaliteli yabancı uzmanlar katılmışlardı. Oysa bu defa, kollokyuma gelenler -veya gönderilenler-, temsil ettikleri kurumların veya ulusların ikinci sınıf elemanları idiler. Bu genel görünüşte, amerikalıların büyük bir istisna teşkil ettiklerini de hemen belirtmek gerekir.

Meselâ, İngilizler bu toplantıya küçük bir memurla katılmışlardı. Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar silik ve ikinci sınıf kimseler göndermişlerdi. Amerikanın gönderdiği kimseler ise politik nitelikleri ağır basan kimselerdi. Amerika, bu heyete bazı teknisyenlerini katmak ihtiyacını -nedense- pek duymamıştı! Birçoğu ayni zamanda A.İ.D. memuru olan amerikalıların toplantıları izleyişinde politik kaygıların daima ağır basmakta oluşu gözlerden kaçmıyordu.

İlk kollokyumun gündemi bilinçli bir biçimde hazırlanmıştı. Çağrılanlara, çok önceden hazırlanarak adreslerine ulaştırılan plân stratejisinin tartışılması söylenmişti. Tartışmalar belirli bir amaç ve disiplin içinde geçmişti. Oysa bu defa ortada ne bir plân stratejisi, ne de bir plân proje veya modeli vardı Kaleme alınarak okunan metin, daha çok bir siyasî partinin programının ekonomik ve malî bölümlerinin açıklanması niteliğindeydi. Gerçi ilk toplantıda, plânın tanıtılması gibi bir çaba ve kaygı her şeyin önünde gelebilecek önemdeydi. Buna rağmen, plân stratejisi ve hazırlanan taslak, her yönü ile tartışılmış ve büyük bir yankı uyandırmıştı.

Çağrılanların ellerine tutuşturulan metinler, Mayıs ayına ait bazı rakamlara dayanılarak hazırlanmış, fakat tutarlı sonuçlar vermeyen bir model taslağından ibaretti. Tutarlı sonuçlar vermesine de imkân yoktu. Çünkü, sektör çalışmalarında, Mayıs aynının sonrasındaki rakamlardan da yararlanmak mümkün olduğu için, makro çalışmaların ve sektör çalışmalarının vardığı sonuçlar ayrı ayrı oluyordu.

Bu toplantıya katılan bazı kimselerin tutum ve endişeleri de ilk toplantıdan açıkça farklıydı. Özellikle amerikanlar, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu temsilcileri, bir emrivaki karşısında kalmamak için, önleyici ve engelleyici bir çaba içindeydiler. Bu çabalarını sonuçlandırmak isterken de, zaman zaman, alabildiğine öfkeli ve haşin görünüyorlar, bunu çok zaman açığa vurmaktan da kendilerini alamı-, yorlardı. Kalkınma hızının yüzde 7'nin altına düşürülmesi veya dış kaynaklarla finansmanın azaltılması gibi konularda bu kimselerin asabiyeti gözden kaçmıyordu, özellikle, dış finansmanın üçüncü beş yıllık plân çerçevesinde düşünülmesi, sektör tercihleri ve madenler konusunda bu asabiyet zaman zaman su yüzüne çıktı.

Birinci Beş yıllık Plânla ilgili kollokyumda, Plâncılarla yabancılar arasında muhtemel siyasal tercihler dahil olmak kaydı ile, hemen her konu tartışılmıştı. Bu kollokyumda ise konuşmalar çoğunlukla tek taraflı kalıyordu. Yabancıların eline toplantı sabahı tutuşturulan metnin, birinci kollokyumda oldu-

ğu gibi, zaman kazandıracak şekilde, en az bir ay önce hazırlanarak gönderilmiş olması, derinlemesine tartışmayı birçok noktada imkansız kılıyordu.

Öze gelince..

Hazırlanan ve dağıtılan taslağın öngördüğü hedefler, üzerinde dikkatle durulmayı gerektirecek nitelikteydi. Yüzde 7'lik bir kalkınma hızı, gelir dağılımını âdilâne bir yönde düzeltmek, progressif vergilendirme ve iktisadî devlet kuruluşlarına önemli görevler vermek söz konusu ediliyordu. Bunun sağlanması için, net iç tasarrufu, bugünkü yüzde 15 dolaylarından yüzde 20.5 seviyesine çıkarmak önerilmekte, vergilerin, progressif olarak, her yıl yüzde 13.2 oranında artırılması düşünülmekteydi. -Oysa, hatırlanacağı gibi, Demirel, Yüksek Plânlama Kurulunun son toplantısında, diğer bütün şartları kabul ettiği halde, vergilerin bu artış oranına karşı çıkmış ve bir kayıt koymak eğilimini benimsemişti-. Ayni zamanda sanayie önem ve öncelik verilmekteydi. Stratejinin sağlanması bakımından, Etibankın yaptığı ve yapacağı demir-çelik, bakır ve alüminyum gibi büyük sanayi komplekslerinin yatırımlarına dayanılmak istenilmekteydi. Bunlara bağlı olarak, ara mallar endüstrisi öngörülmekteydi. Bir önemli yan da, istihlâk mallarında yüzde 40 kadar bir artış temenni edilirken, ara mallar bakımından bu artışın yüzde 140 seviyesine ve hattâ bunun üzerine çıkarılmak istenmesiydi.

Hedeflerdeki bu olumlu tutum herkeste biraz hayret, biraz da kaygı uyandırdı. Nitekim bütün toplantılar boyunca konuşmacılar bu konu üzerine eğilmekten kendilerini alamadılar. Meselâ Necat Erder, hayretini şu şekilde açığa vurdu:

"— Türkiyede iktidarda, belli bir iktisadi doktrini olan bir hükümetin varlığını zannediyoruz. Bu doktrin, sermayenin esas olarak özel sektörde birikmesi -devlet sektörü, prodüktif sahalarda verimsiz çalıştığı için- görüşüne dayanan bir doktrindir. Bu doktrin, strateji ile çelişme halindedir. Stratejiye göre, tasarruf hacminin artmasında cebrî tasarruf yolu önemli bir vasıta olacak ve yatırımlarda **devlet sektörüne önemli temel görevler düşecektir. Bu durumun iki türlü izahı mümkündür. Birincisi, Plâncıların, siyasî iktidarı, iktisadi doktrini değiştirme yolunda ikna etmiş olmaları ihtimalidir. İkinci olarak da. Hükümetin, bu strateji ile kendisini ne çeşit kararlarla bağlamakta olduğunun farkında olmaması ihtimali düşünülebilir. Bu takdirde ise. Plâncıları ilerde önemli problemler bekliyor demektir. Üstelik, Türkiyede bir plâncı ahlâkı** ve geleneği doğmuştur. Plâncılar, hükümetin siyasal tercihlerine hiç bir zaman karışmazlar. Stratejiyi ve hedefleri gerçekleştirmek için gerekli vasıtalar arasında tutarlılığı sağlamak görevi benimsenmiş ve yerleşmiştir. Aksi halde, plânlama, halkı aldatan ve oyalayan bir örgüt durumuna düşebilir ki, idareciler bu gelişmeyi engellemelidirler...."

AP İktidarı ile İkinci Beş Yıllık Plânın strateji ve hedefleri konusu ve bunların çelişmesi önümüzdeki aylarda çok kesin çizgilerle ortaya çıkacak ve AP yöneticilerini çok müşkül durumlara sokacaktır. Bu terslik hemen herkes tarafından ele alınmıştır.

Öyle de olur, böyle de..

İkinci kollokyumun en ilginç ve renkli -tabii, bir o kadar da tebessüm konusu- yanlarından biri de muhakkak ki, Prof. J. Tinbergen'in durumuydu. Süleyman Demirelin de hazır bulunduğu oturumda konuşurken, Tinbergen, çeşitli duygularla karışık bir uysallıkla aynen şöyle dedi:

"—Biz sizin sadece müşaviriniziz. Siz ne isterseniz, biz sadece onu yaparız"

Plânlı dönemin başlangıcında, koalisyon hükümetlerini reform konusunda sık sık uyarmağa çalışan, vergi reformu, toprak reformu gibi konularda âdeta ısrar eden o Tinbergen ve bugün, AP İktidarı sırasında böyle konuşan bu Tinbergen...

Boşuna dememişler: gün ola, harman ola!

Öteki konular ve dış yardım

Çok dikkat çekici bir sorun da, mesken yatırımlarında ortaya çıktı. Mesken yatırımlarının, gayrisâfi millî hâsılanın yüzde 20'sinden yüzde 15'e düşürülmesi öngörülmekteydi. Bu bakımdan, büyük bir baskı grupu olan mülk sahipleri ile Hükümet arasında çıkacak çatışmaların yaratacağı sorunlar şimdiden görünür gibidir.

Ayrıca madenler, otomobil sanayii, turizm gibi birçok sektörün sorunları tartışıldı, bu arada, tarımda her yıl yüzde 4'lük bir artışın öngörüldüğü açıklandı. Almanya ve öteki yabancı ülkelerde çalışan işçilerin göndereceği dövizler konusunun biraz ihtiyatla karşılanması yönünden dikkat çekildi:

Sosyal plânlama konusunda en çok dikkati çeken husus, plânın herhangi bir istihdam hedefini benimsememiş olmasıydı. Eğitimde kalifiye eleman meselesindeki gelişigüzellik konusu üzerinde duruldu ve konuya önem verilmesi istendi.

Birinci Beş Yıllık Plândaki yatırımların bölünüşüne benzeyen şekilde, iç kaynaklardan sağlanacak yüzde 20.5 oranındaki yatırıma ilâveten, yüzde 2 oranında bir dış kaynak yatırımına ihtiyaç vardı. Toplamı yüzde 22.5 olacak yatırımlar amerikalı gözlemcilerin sinirlerini bozmaya yetti ve hayli eğlenceli sahnelerin ortaya çıkmasına vesile oldu. Bir ara söz alan amerikalı Grant, "Biz yeni dış yardımlar veremeyiz" deyince, bazı delegeler cevap vermek zorunluluğunu duydular. Özellikle Prof. K.S. Gill -Hindistan-, şu sözleri söylemekten kendini alamadı:

"— Belli bir sistem içindeki bu kalkınmayı gerçekleştirmek için, bu bedeli ödeyeceksiniz! Aksi takdirde, başka yollar aranıyor. Bunu engellemek için harcanan askeri bedel -Vietnam îmâ ediliyordu-, daima daha yüksek oluyor. Bu bakımdan, bu açığı kapamada da, meseleye, sözünü ettiğim açıdan bakmaya mecbursunuz."

Orta Doğu

Kaş yapayım derken..

İkinci Dünya Savaşı sonrasının huzursuz dünyasında, huzursuz Orta Doğu bölgesinde, şimdiye kadar İsrail devletiyle araplar arasında çok çatışma çıktığı görülmüştür. Bu çatışmalar, önce 1947 yıllarında, sonra da 1956 Süveyş buhranı sırasında olduğu gibi, zaman zaman bütün dünya barışını tehdit eden dönemlerden de geçmiştir. Bunların yanı sıra, artık gürültü patırtıya pek alışıklık kazanan Orta Doğuda, araplar arasında da çok geçimsizlik çıkmıştır. Bu geçimsizlik önce Haşimî - Suudî çekişmesiyle başlamış, sonra Haşimîler - Nâsırcılar çekişmesine dönmüş, nihayet buna Faysal - Nasır çekişmesi katılmıştır. Buna bir de Baasçı sosyalistlerle Nâsırcı sosyalistler arasındaki görüş ayrılıkları eklenirse, durumun ne kadar karışık olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Fakat rahatlıkta söylenebilir ki, en dolaşık olduğu devirlerde bile, Orta Doğu yumağı bugünkü kadar kördüğüm olmamıştı. Çünkü şimdi, son bir-iki hafta içindeki gelişmeler sonunda, İsrail - Arap geçimsizliğiyle araplar arasındaki geçimsizlik birbirine ka--ışmış bulunmaktadır.

Bir mayının ettikleri

Bugünkü karışıklığa giden olayların hepsi, 11-12 Kasım gecesi, İsraildeki Hebron bölgesinde patlayan bir mayınla başladı. Bir İsrail devriye kamyonuna çarpan mayın üç kişiyi öldürdü, altı kişiyi de yaraladı. O zamana kadar araplardan gelen kışkırtmalara karşı pek dikkatli davranan İsrail hükümeti, bu kere nasıl olduysa oldu, mayını döşeyenlerin Ürdünden gelen bazı tedhişçiler olduğuna karar vererek, Hebronun 3 mil kadar güneyindeki

Ürdün Kralı Hüseyin

Arapsaçı

Es-Samu köyüne bir baskın açtı. Patton M48 tipi 80 tankın, bir o kadar zırhlı araçın, bir düzineyi aşkın "Mirage" tipi jet uçağının katıldığı bu baskın sonunda, Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin verdiği bilgiye göre, 3'ü sivil, 15'i asker 18 lübnanlı öldü, büyük çoğunluğu sivil olmak üzere 134 kişi de yaralandı. Bu arada 125 ev, bir hastahane, bir işyeri bütün bütüne yıkıldı, yerle bir oldu. Telavivden gelen haberlere bakılırsa, sonradan, israilliler de, yaptıkları bir baskının nasıl olup da bu kadar can ve mal kaybına **yol** açtığına şaşacaklardır.

Eğer işler burada kalsaydı, her - kes olaya biraz fazla ileri gitmiş yeni bir Arap - İsrail çatışması olarak bakacaktı. Fakat, aradan çok geçmeden, Ürdünde durumlar karışmaya başladı. Kral Hüseyinin, bu olay karşısında silâha sarılacağına, Birleşmiş Milletlere başvurmak gibi hiçbir yere ulaşmıyacak yollara girdiğini ileri süren bazı Filistin göçmenleri, önceleri İsraile karşı düzenlenen gösterilerde, birkaç gün içinde de Kral Hüseyin aleyhtarı gösterilerde bağırmalara katıldı - lar. Bilindiği gibi, Filistin 1947 yılında ikiye bölünüp de, bir yarısında İsrail devleti kurulunca, burada oturan 13 milyon kadar arap, komşu islâm ülkelerine göçmekten başka çare bulamamıştır. Bunların büyük bir kısmı da, bugün, günün birinde yeniden eski yurtlarına dönmek ümidiyle Ürdünde yaşamaktadır.

"Fetih" ama, kolay mı?.

A rap devletlerinin kendi aralarında birleşip İsraile karşı ortak bir politika izleyememelerinden yakınan Filistin göçmenleri, bundan bir süre önce, savaş alanında yenilmesi pek uzak bir ihtimal olarak görünen İsraili, hiç değilse kendi topraklarında rahat yaşatmamak amacıyla, bazı tedhiş teşkilâtı kurmuşlardır. Bunlardan en ünlüsü "Al-Fath", yani "Fetih" adını taşıyandır. Al-Fathın mensupları bundan daha bir-iki yıl öncesine kadar baskınlarını Mısır topraklarından yapıyorlardı. Fakat bunun, günün birinde kendisini İsrail ile kazanamıyacâğı bir savaşa sürüklemesinden korkan Nâsır, üstü kapalı biçimde de olsa, Al-Fathın Mısır topraklarındaki çalışmalarını sınırlamıştır. Bundan sonra Mısırın Filistin dâvası için yaptığı, Filistin Kurtuluş Teşkilâtı lideri Ahmet Şukeyrînin sözde kalan tehditlerine radyosunu ve basınını açmaktan öteye gitmemiştir.

Al-Fath, Mısırda çalışamaz olunca, bu kere Suriye ve Ürdünden İsraile sızmak istemiştir. Baas yönetimindeki Suriye, Al- Fathçıları büyük bir istekle topraklarına kabul etmiş, hattâ ordusu içinde bunlara yer bile vermiştir. Kral Hüseyin ise, tıpkı Nâsır gibi, bunların günün birinde kendi başına dert açabileceklerini düşündüğü halde, arapların hıyanet suçlamalarına uğramamak için, yaptıklarına gözyummaktan başka çare görememiştir, Öteyan-

dan, bu teşkilâtın üyeleri, Kral Hüseyinin, Ürdün ordusuna katılmaları için yaptığı çağrıları da dinlememişlerdir.

Ürdünden dönen hesap

İsrailin Al-Fathın hareketlerinden bîzar olduğuna ve bunları durdurmak için elinden geleni ardına koymıyacağına elbette şüphe yoktur ama, Suriyeden gelen baskınlara uzun süredir seyirci kalmaktan öteye gitmezken kendi dişine göre lokma gibi gördüğü Ürdünden gelen bir sızmaya bu kadar sert tepki göstermesi, pek zararına olmuştur. Gerçi Güvenlik Konseyinin geçen haftanın sonunda İsraile bu konuyla ilgili olarak çektiği sert ültimatomun İsrail yöneticilerini pek rahatsız ettiği yoktur. Fakat misillemede kantarın topu kaçınca, Ahmet Şukeyrî ve arkasındakilere Kral Hü-eyine yüklenmek, hattâ onu tahtından bile etmeyi denemek için bulunmaz bir fırsat çıkmıştır. Ürdünün çeşitli kesimlerinde, özellikle Nablusta Hüseyine karşı yapılan gösterilerin arkasında yatan, açlık ve fakirlik içinde geçen uzun yılların yanısıra, Şukeyrî ve şürekâsının Filistin göçmenleri arasında yaptıkları kışkırtmalardır. İsrail, bu ölçüsü bozuk misillemeye girişmeden önce, indireceği darbenin Orta Doğudaki en Batı taraflısı adama karşı olacağını düşünmek zorundaydı. Bunu düşünmediği içindir ki, basma, ileride pek pahalıya oturabilecek işler açmıştır.

Kral Hüseyinin, İsrailin düşüncesizliği yüzünden karşılaştığı güçlüklerden faydalanmaya kalkışanlardan biri de Suudî Arabistan Kralı Faysal olmuştur. Faysal, Ürdünde karışıklıklar çıktığını duyar duymaz, Kral Hüseyinin emrine 20 bin kişilik bir Suudî Arabistan kuvveti yollamaya gönüllü çıkmıştır. Şu satırların yazıldığı sırada, bu kuvvetin Ürdüne gelmeye başladığını bildiren haberler alınmaktadır. Ancak, şimdiye kadar Ürdünün durumunu kendi gücüyle koruyan Hüseyinin bu kuvvete kapılarını açmasını anlamaya imkân yoktur. Hüseyin, bu davranışıyla, Nasır ile Suud arasındaki çekişmenin tam göbeğine sürüklenmektedir.

GEÇEN HAFTA DÜNYADA

A.B.D. — Geçtiğimiz hafta Salı günü, genç Başkan Kennedy'nin, Texas'm Dulles şehrinde -hâlâ tam bir açıklıkla bilinmeyen nedenlerle- öldürülüşünün üçüncü yıldönümüydü. Bilindiği gibi, Başkan Johnson'un bu olayın soruşturmasını yapmakla görevlendirdiği Warren Komisyonu. Kennedy'yi, bir kitap deposunun penceresinden iki el ateş eden Lee Harvey Oswald'ın tek başına öldürdüğü tezini benimsemiş, fakat Oswald'ın bunu neden yaptığını açıklayamamıştır. Daha ilk açıklandığı günden başlayarak dünya kamu oyunda geniş şüphelerle karşılandığı halde, amerikan halkı tarafından tartışmasız benimsenen Warren raporu, Kennedy'nin öldürülüşünün üçüncü yıldönümünde, artık, amerikalılar tarafından da tartışılmaktadır. Başlangıçta birkaç şüpheci yazarın kitabında görülenlerden öteye gidemeyen itirazlar, son günlerde, yüksek satışlı yayın organlarında da görülmeğe başlamıştır. Kennedy'nin ölümü konusunda yeni bir soruşturma açılmasını isteyen organların başında, ünlü New York Times gazetesi gelmektedir. Ona, geçen hafta, herkesin pek iyi tanıdığı Life dergisi de katılmıştır. Hem New York Times, hem de Life'e göre, Kennedy'nin öldürülmesinin tek bir katilin işi olmadığı, ortalıkta Oswald'dan başka ateş edenlerin varlığını gösteren bazı belirtilerin bulunduğu artık kabul edilmelidir. Öteyandan, olay sırasında yaralanan Texas Valisi Connally de, kendisini yaralayan kurşunun Kennedy'ye çarpanlardan biri olmadığını kesinlikle söylemektedir. Böyle olunca, suikast sırasında ikiden fazla kurşun sıkılması gerekmektedir ki, o kadar kısa bir süre içinde, Oswald'ın atıcılığı ve silahıyla buna imkân görülememektedir. Ancak, bütün bu gelişmelere rağmen, resmi çevrelerde yeni bir soruşturma için hiçbir kımıldama göze çarpmamaktadır. Tam tersine, FBI'nın dehşetengiz başkanı J. Edgar Hoover, geçen hafta verdiği bir demeçte, bunun için ortada hiçbir gerek göremediğini ileri sürmektedir.

ÇİN HALK CUMHURİYETİ — Komünist blok içindeki Moskova - Pekin çekişmesi bir yandan bütün hızıyla sürüp giderken, öte yandan, hemen her Allahın günü olduğu gibi, geçen hafta da Asyanın doğusundan, Çin Halk Cumhuriyeti içindeki kültür devrimiyle ilgili yeni haberler geliyordu. Bunların en önemlisi, devrimin şimdi yavaş yavaş daha yukarılara doğru tırmanmaya başladığı ve Kızıl Muhafızların, Devlet Başkanı Lui Şao-çi ile Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri Teng Hsiao-pingi de suçlamaya koyulduklarıdır. Geçen hafta Çarşamba sabahı Pekin Üniversitesinde elden ele dolaşan bir broşürde, bu iki yöneticinin Komünist Partisinin 1945 yılında yaptığı yedinci, 1956 yılında yaptığı sekizinci kongresindeki konuşmalarından parçalar verilerek, Lui Şao-çinin Mao Çe-tungun teorileri konusunda şüpheler ileri sürdüğü, Teng Hsiao-pingin de Hruçof taraflısı olduğu söylenmektedir. Japonyalı gözlemcilere göre, suçlamaların bu kadar yükseklere kadar çıkması, Çin yöneticileri arasında çetin bir iktidar kavgası olduğunu bir kere daha ve açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, gene aynı gözlemcilere göre, Mao Çe-tung ve Lin Piao ekibi henüz, kendilerini, karşıtlarını kesin biçimde temizleyecek kadar kuvvetli görmemektedir. Eğer öyle olmasaydı, şimdiye kadar çoktan bir parti veya halk toplantısı yapar, bunları içlerinden atarlardı. Eğer bu yorum biçimi doğruysa. Komünist Çindeki sokak hareketleri daha bir süre devam edecek demektir.

BUNLAR DA OLDU

Tüli'den haberler

Tunus hazırlığı ilerliyor

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunayın Tunusu ziyareti sırasında bir de film festivali yapılacakmış. Fahamettin Arvay -Tunus Elçilik Müsteşarı-, bu film işiyle çok uğraştı. Bu arada, Türkân Şorayın Feride rolünü oynadığı Çalıkuşu da Tunusa gidiyor. Festivalde bir derece alması beklenebilir. Tunuslular Yılanların Öcü ve Karanlıkta Uyananlar filmleriyle daha çok ilgileniyorlarmış ama, derece halk oyuyla verilmiyeceğine göre. Çalıkuşu daha şanslı demektir.

Geçtiğimiz hafta Çalıkuşunu Ankaradaki diplomatlardan bir grup seyretti. Fakat o gün, Senato Başkanı İbrahim Şevki Atasagunun da yemeği vardı, bu yüzden, herkes filme gitmeğe vakit ayıramadı. Fakat, gidemiyenler pek de pişman olmuş görünmüyorlar. Çünkü o akşam Meclisin tören salonlarında verilen yemekte de çok renkli filmler seyredildi. Bu filmlerin başrollerini de İnönü ve Bayan Demirel oynuyorlardı. CHP lideri ile AP başının eşinin samimi konuşması da birçok kimse tarafından meraklı bir film gibi seyredildi. Bazıları, "İnönü, Bn. Demirel ile ne konuşabilir?" diye merak etti. İnönüyü yakından tanıyanlar ise, "İnönü herkesle konuşacak bir şey bulur" diye düşündüler Evet, hele demokrasi adına olursa..

İki piyanist geldi

Geçtiğimiz hafta Ankaraya, bir Doğudan -Japonyadan-, öteki de Batıdan -Belçikadan-, iki piyanist geldi. Kordiplomatik çevreleri ve bazı başkenttiler müzikal geceleı geçirdiler. Japon ve Belçika Elçiliklerinde piyanistler şerefine düzenlenen büfeler çok nefisti.

Japon sefiresi Miyazaki, son ay-

Çalıkuşunu seyredenlerden bir grup
Tunus yolcusu, film

ları Japonyada geçirmişti. Elçilikteki konserden bir gün Önce Ankaraya dönerek, misafirlerini ayağının tozuyla ağırladı. Polonya, Amerika, Suudi Arabistan, İsveç, Romen ve Fransız elçileri de japon piyanisti dinlediler. Kordiplomatiğin çok hoş kadınlarından biri olan Fransız sefiresi De Juniac çocuk bekliyormuş ve hamileliği güç geçiren kadınlardanmış. Büyük Elçi, bu yüzden, bü--n toplantılarda yalnız görünüyor. Suudi Arabistan sefiresi Shiabi de yaz sonunda sarılıktan yatağa düşmüştü, İstanbuldan yeni döndü. Bu yüzden Suudi Arabistan Elçisi de birçok toplantıda yalnızdı.

Pazar akşamı da Belçika Elçisi Fenaux ve eşi, belçikalı piyanist şerefine yüzelli kişi kadar bir kalabalık topladılar. Aralarında Suna Kan, Faruk Güvenç, Necil Kâzım Akses gibi tanınmış müzisyenler de vardı.

O gece, müzikal konular dışında çok konuşulan bir mesele, Ürdündeki son olaylar oldu. Bu olayları yakından izleyenlerden biri de, tabii, yeni Ürdün Elçimiz Halûk Kura idi.

Klüpler çoğalıyor____Ankarada, meşhur Süreyyanın kapanmasıyla gece hayatında bir gedik açıldı. Vaktiyle "her toplantı mutlaka Süreyyada biter" prensibi vardı. Şimdi, sosyete veya elçilik toplantılarından sonra gidilecek yer kolay bulunmuyor. Gediği karşılamak içinse Ankarada birbiri ardına klüpler açılmakta. Bu yeniler içinde en revaçta bulunanı, Kızılay Gökdelenindeki Klüp X ile biraz ilerisinde, fakat yerin altındaki Alpay. Yukardaki resimde Klüp X'in bir gecesi görülüyor, İlk plânda dansedenler, C.H.P.'nin eski İçişleri Bakanı Orhan Öztrakla eşidir.

Pipo özentisi

Muazzez Kurdoğlu, şüphesiz ki, Devlet Tiyatrosunun önemli aktrislerinden birisidir. "Küskünler Kahvesi"ndeki oyunu da çok beğeniliyor. Bu oyunda erkeklere niçin düşman olduğu tam anlaşılamıyor ama, Amalia tipi kolay kolay unutulacak cinsten değil. Amalia'nın pipo içişi de doğrusu bir âlem! Kokusu bütün salonu dolduruyor. Seyirci hanımlardan birçoğunda pipoya karşı istek uyandırdığı anlaşılıyor. Zira Ankaranın moda hastaları, "Küskünler Kahvesi"ni seyrettikten sonra birer piyo edinip denemeye başlamışlar bile. Moda salgınlaşırsa, kabahat, tabiî Muazzez Kurdoğlunda.

Mirasın cilveleri

A P'li kadınlar arasında İpek Menderesin büyük süksesi var. Hangi toplantıya gitse, salon alkıştan çınlıyor. Melâhat Gedikler, Neriman Ağaoğlular, hattâ Nilüfer Gürsoylar geride kalıyor. İpek Menderesin, hattâ Yüksel Menderesin politikada iddiaları nedir, ihtirasları nedir, bunu belli etmiyorlar ama, doğrusu, bir mirası güzel taşıyorlar. İpek Menderesin gençliği, güzelliği de ağır basıyor tabiî. AP çevresinde şimdilik ondan güzeli yok. Bazı kıskanç söylentilere hedef olması da hiç şüphesiz bu yüzden.

Alaturka çok rağbette

İstanbulda alaturka müzik çok rağbette. Maksim ve Kazablanka gazinoları adam almıyor. Zeki Mürenin, Nesrin Sipahinin şarkıları ağızlarda dolaşıyor. Ajda Pekkan ve Nilüfer Aydanın sahneye çıkması da, genç ve güzel kadın seyretmekten hoşlananları bu gazinolara topluyor.

İstanbulun çok iyi çalışan derneklerinden Çocuk Dostları Derneği, bu alaturka sevgisinden faydalanarak bir gece hazırlamakla meşgul. Gece, Maksimde olacak. Büyük eğlence yerlerini tekelinde tutan **Fahri Aslan,** Süreyya Ağaoğlu ve arkadaşları için büyük bir jest yaparak, o gece gazinosunun kapısını yalnız sosyeteye açacak. Şimdi bütün hanımlar bu alaturka geceye hazırlanıyorlar. Bu arada Zeki Müren de, Çocuk Dostları Derneği **için** bir sürpriz hazırlıyormuş. Bakalım, bu sürpriz ne olacak...

Önemli konular

Eski Bakanlardan Muammer Çavuşoğlu ile eşi İhsan Çavuşoğlu, kızlarını evlendirmeğe hazırlanıyorlar. Eski Demokratlarla AP'liler, Aralığın ikinci haftasında bu düğünü kutlayacaklar. Damat, İstanbul AP İl Yönetim Kurulundan Yener Selimoğlu.

Bu düğün için davetiye alanlar iki şeyi çok merak ediyorlar: Süleyman Demirelden hâlâ, "kocasının umum müdürü" diye Bahseden -bir de Bayar böyle konuşuyor- İhsan Çavuşoğlu, damadına acaba ne hediye edecek? AP İktidarından iyi bir iş, ilerde de bir milletvekilliği koparabilecek mi? İkincisi, acaba Süleyman Demirel bu nikâhta tanık olacak mı?

Başbakana yakın çevreler, Bn. Çavuşoğlunun bazı taktik hataları yüzünden bu şansı kaybettiğini iddia ediyorlar ama, hiç de belli olmaz.

Eğitim

Diplomalı gönüllüler

Siyah saçlı zarif genç kadın, misafirleri selâmladı, sonra, büyük bir rahatlık ve iyi bir iş yapmış olmanın huzuru içinde, soruları cevaplandırmağa koyuldu.

Haftanın başındaki Pazar günü, saat 15'de, Halkevleri Genel Merkezinde, Halkevi tarafından, Halk Eğitim Müdürlüğünün açmış olduğu "Yetişkinleri Eğitme Metodlarını öğretme" kursunu bitirenler için bir çay düzenlenmişti. Çayda soruları cevaplandıran genç ve zarif kadın, Ankara Halk Eğitim Müdürü Ülkü Önerden başkası değildi.

21 Kasımda Ankara açılan kurs, bir haftalık yoğun bir çalışmadan sonra başarıyla kapanmış ve çeşitli derneklerden bu kursa katılan 50 gönüllü, yetişkinleri en kolay ve hızlı bir şekilde nasıl eğiteceklerini öğrenerek, haftanın sonunda diplomalarını almışlardı. Diplomalı gönüllüler, Ülkü Öner kadar rahat ve memnun görünüyorlardı. Çünkü, öğrenciden önce öğretmenin eğitilmesi gerekiyordu.

Gönüllüler, kursta, "Yetişkinlerin psikolojik özellikleri", "Ders plânlarının hazırlanması", "Cümle metodunun nedenleri", "Büyük ve küçük harflerle okuma-yazma öğretiminde öğretmenin ve öğrencinin kullanacağı araçlar", "Yardımcı kitapların okutulmasında izlenecek yol" gibi konular üzerinde ders görmüşlerdi. Seminerin son günü ise, UNESCO uzmanı M. Forree, "Öğretim İmkânları" konulu bir ders vermiş ve bu derste, dünya çapında açılacak olan "Cehaletle savaş" ülküsü işlenmişti. Cehaletin, bütün dünyada yaptığı hasar, hiç şüphe yok ki, en kötü hastalıklarınkinden daha fazlaydı. Her kötü, yanlış şeyin sebebi cehaletti. Bunu devlet gücüyle, fakat gönüllülerin yardımıyla, bir "gönüllüler ordusu" kurarak yenmek mümkündü. Çünkü cehaletin yaptığı büyük hasara rağmen, öğrenme isteği, eğitim özlemi bugün, en az gelişmiş memleketlerin de âdeta bir ihtirası haline gelmiş bulunuyordu.

Halkevleri Genel Merkezinde verilen çayın bir amacı da zaten, bütün gönüllüleri, halk eğitimcilerini biraraya getirmek ve bundan böyle, halk eğitimi alanında Halkevlerinin de yardımıyla tam bir işbirliğine gitmek, öğretmen yetiştirici kurslardan beraber yararlanmak, halk için beraber kurslar açmak, gönüllülerden bol bol eleman yetiştirmekti.

Düşün, konuş, dinle!

Ülkü Önerden sonra, Halkevleri adına söz alan Ekrem Yılmaz, diplomalı gönüllülere, yeni bir kursun açılışını müjdeledi. Halkevleri Genel Merkezinin Düşünme, Konuşma ve Dinlenme kursuna devam edecek olanlar, bu kursta sadece konuşmasını değil, düşünmesini ve dinlemesini de öğreneceklerdir. Seminer 17 ders sürecek ve "Nefse itimadı artırmak", "Korkuyu yenmek", "Ayakta Düşünebilmek", "İrticalen konuşmak", "Sıkılmadan, herşeyi serbestçe, istediğiniz gibi söyliyebilmek", "Herşeyin ve herkesin iyi taraflarını görebilmek", "İnsanlara ve hatalara karşı tolerans gösterebilmek", "Dost kazanmak", "Etkili şekilde konuşmak" ve "Dinlemesini bilmek" sanatı üzerinde toplanacaktır.

Halkevleri Genel Merkezinin açtığı bu kursta her meslekten, her alandan kimseler bulunacak ve bunlar kendi sorunlarını da ortaya atacaklardır.

Kurslar ve seminerler birbirini izlerken, Başkentte, geçtiğimiz hafta içinde yaygın hale gelen fikir, Türkiyedeki bütün tartışmaların daha bilinçli ve daha bilimsel şekilde, temel bilgilere dayanılarak yapılması fikri oldu. Gönüllüler bu konuda ilk adımı atmış bulunmaktadırlar.

Fatma Pamirin sergisinden bir eser
Gözlere şenlik!

Sergiler

Pratikte güzel sanatlar

Pembe tayyörlü gençkız, organza, çuval ve değişik kumaşlar üzerine çalışılmış duvar panolarını, bunların desen ve renklerini tekrar eden küçük paspas halıları, kamıştan ve değişik malzemelerden yapılmış amerikan servislerini davetlilere bir bir anlattıktan sonra,

"—Sanatın bugün, pratik şekilde ev dekorasyonu içine sokulması ve ev eşyaları arasında yer alması sanata yepyeni alanlar açarken, evlere de yepyeni bir hava getirmiştir" diye konuştu.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde, Fatma Pamirin Fransız Kültür Merkezinde açtığı dekoratif tekstil sergisinde geçti. İstanbulda lise öğreniminden sonra, 1961 yılında Londrada "Hammer Smith College of Art and Building" okulunu tekstil desinatörü olarak bitiren Fatma Pamir, Türkiyede açtığı bu dördüncü sergide, özellikle duvar panoları üzerinde çalışmış, bunları değişik malzeme ve değişik teknik kullana-

Dernekler ve Devlet

Birkaç vatandaşın, bir amaç uğruna biraraya gelerek ve mevcut kanunlardan yararlanarak, çok kolay bir şekilde kurdukları dernekler, itiraf etmek gerekir ki, bugüne kadar, memleketimizde yeteri kadar başarılı olamamış ve haklı olarak da, zaman zaman şiddetli tenkitlere, bazen de sahnede ve gazete sütunlarında istihzaya yol açmıştır. Meselâ, "Yardımsevenler" gibi âdeta kurumlaşmış, başarılı bir dernek veya İstanbul, Ankara ve bazı büyük şehirlerimizde gerçekten birşeyler yapabilen kadın dernekleri dışında, Türkiyede kurulmuş bulunan yüzlerce ve binlerce derneğin adını bile kimse duymamıştır. Halk, bunların, zaman zaman para toplamak için ortaya çıkmalarından şüphe etmektedir. Bu da, dernekçilik zihniyetini yaralamakta, halkın bu kuruma karşı şüpheci olmasına yol açmaktadır. Aslında, özellikle batı toplumlarında dernekler, bir konuyu ortaya çıkarmak, bu konunun tutunmasında önderlik etmek, bazı sorunları deşmek bakımından çok yararlıdırlar. Ayrıca, vatandaşların, boş zamanlarını memleket sorunları ile uğraşarak değerlendirmeleri hem gönüllü elemanlarla hizmetlerin karşılanmasını sağlar, hem de kişinin ruh sağlığı yönünden önemlidir. İşte bunun içindir ki, meselâ İngiltere, gönüllü derneklerde yetişmiş elemanlardan resmi işlerde yararlanma yoluna gitmektedir, Özellikle Birinci Dünya Savaşından sonra, ileri toplumlarda, daha çok ev kadınlarının ve yaşlıların boş zamanını dolduran dernekçilik, bugün ileri toplumlarda, gençlerin boş zamanlarını değerlendirmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Çocuk bile, küçük yaştan itibaren, toplum sorunları ile ilgilenmeye doğru yöneltilmekte, sorumluluğunu bu yolda daha iyi idrak etmektedir. Zaten bugünün toplum kalkınması anlayışı da, boş kalan, değerlendirilemiyen insan gücünün devlet gücü ile biraraya getirilip birleştirilerek işletilmesidir.

Şu halde, bizdeki derneklerin daha çok başarılı olabilmeleri ve toplumdaki yerlerini alabilmeleri, bu derneklerin, devletle işbirliği yapabilmelerine bağlıdır. Toplum kalkınması ile ilgili bütün devlet örgütlerinin gönüllülere yer ayırmaları, onları biraraya getirip, onların çabasından yararlanmaları, gönüllü kuruluşların çalışma programlarını hazırlarken devletle işbirliğine birinci derecede önem vermeleri lâzımdır. Derneklerin kendi aralarında koordinasyon, değişik nedenler yüzünden, mümkün olamamakta, buna karşılık, devletle birlikte düzenlenen herhangi bir ortak hareket daima başarılı sonuç vermektedir.

Son günlerde Ankarada, Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından açılan "Yetişkinleri Eğitme" kursları, derneklerle yapılan işbirliği sayesinde, yetişkinleri kolay ve kısa zamanda eğitmek ve okum-yazma öğretimine tâbi tutmak için, oldukça kabarık sayıda gönüllü öğretmen sağlamıştır. Yetişkinlere kısa zamanda okuma-yazma öğretmek için gelişi güzel dersler veren birçok gönüllü, bundan böyle bu işi bilerek, tekniğine sahip olarak yapacaklar ve ancak bundan sonra başarılı olacaklardır. Bir alanda atılan bu ilk adımın tabii devam ettirilmesi, devlet örgütleri ile özel örgütlerin her zaman aynı işbirliği içinde bulunmaları lâzımdır. Meselâ bu ortak çalışma sonunda, devlet kurslarından sertifika almıyanların gelişigüzel, şurada - burada halkı eğitmeye kalkması da yasaklanmalıdır. Bunun için kurslar sık sık tekrar edilmeli, bu kurslarda yetişenlerin, gösterdikleri başarı oranında, bu alanda daha da yetiştirilmek suretiyle, halk eğitimcisi olarak kullanılabilmeleri düşünülmelidir. Ayrıca, derneklerin, -gönüllü niteliklerini korumakla beraber -, kendilerini bugünkü başıboşluktan kurtarıp daha çok devlet yönetimine girmeleri ve bazı hususlarda daha sıkı denetime bağlanmaları da herhalde, dernekçiliğin gelişmesi, toplum kalkınması bakımından yararlı olabilmeleri için şarttır.

Jale CANDAN

rak değerlendirmiş, poplin, çuha, telâ, organza üzerine şablon, linol ve el baskısıyla desenleri renklendirmiştir.

Güzel sanatlar, bugün artık, tatbiki sanat yoluyla günlük hayatın içine tamamiyle girmiş bulunmaktadır ve sanat galerilerinden günlük hayata, bu hayatı kapsıyan dekora doğru kaymaktadır. Ev eşyalarında, süs malzemesinde, hattâ giyimde sanatı, değişik şekilleri ile bulmak artık mümkündür. Meselâ zengin taşlar yerine, ilkel maddeler üzerine işlenmiş süs eşyaları; değerli kristal avizeler yerine, kâğıttan, çerden-çöpten yapılmış abajurlar; çok ağır bir kumaş yerine, sanatla değerlendirilmiş bir çuval parçası, işlenmiş tahta dekorasyon zevkli üzerinde büyük değişiklikler meydana getirmiş ve her eve özel bir hava, bir sıcaklık verme imkânını sağlamıştır. Çok düz, sade ev eşyaları yanında bir renkli duvar panosu, buna uygun bir küçük paspas halı, evi ağır ve lüks halılardan çok daha fazla ısıtabilmektedir.

İstanbul

Kenterlerde Orhan Asena

İstanbulun sahne hayatına "ton"unu veren özel tiyatroların başında gelen Kent Oyuncuları Topluluğu, Londradan dönmüş olan Yıldız Kenterin başrolünü oynıyacağı yeni bîr telif eserin son provalarını yapmaktadır: "Fadik Kız".

"Fadik Kız", Almanyada birkaç yıl çocuk doktoru olarak çalıştıktan sonra, bundan birkaç hafta önce yurda dönmüş olan Orhan Asenanın yeni bir oyunudur. Müşfik Kenterin sahneye koyduğu, Nevit Kodallının sahne müziğini bestelediği, bellibaşlı öbür rollerini de Şükran Güngör, Pekçan Koşar, Göksel Kortay ve Kâmran Yücenin oynıyacakları oyun hakkında Yıldız Kenter şunları söylemektedir: "Prensip olarak telif eserleri daima ön plânda tutmaktayız. ' Fadik Kız', elimizde bulunan telif piyesler arasında fikir bakımından oynanmıya en çok lâyık olanı. Cemiyetimizi ele, alan eser, kişinin anasından, babasından başlıyarak, içine girdiği her toplumda, çevresindekiler tarafından sömürülüşünü gösteriyor. Bu sömürülüş, toplumun ona veremediği şeylerden, kendi yetersizliklerinden ileri gelmektedir. Bence 'Fadik Kız', mücadele gücü olmıyan bir insanın susuşunu, ezilişini çok güzel anlatıyor."

Dormenlerde Yaşar Kemal

Kenterlerden sonra, Dormen Tiyatrosu da ikinci tura yerli bir oyunla girmeğe hazırlanmaktadır; Yaşar Kemalin -Nihat Özer tarafından oyunlaştırılan- "Uzun Dere"si. Bilindiği gibi bu eser, geçen mevsim Ankara Deneme Sahnesi tarafından oynanmış, uluslararası Nancy Festivaline götürülmüş ve orada çok beğenilerek ödül kazanmıştı. Dormen Tiyatrosunda "Yer Demir, Gök Bakır" adıyla oynanacak olan bu oyun hakkında da Haldun Dormen şunları söylemektedir: "Yaşar Kemali tiyatro yazmıya ilk, ben zorladım. Yaşar Kemal benim için 'Uzun Çöp' adlı bir-oyun yazıyordu. Yetiştiremedi. Bunun üzerine 'Uzun Dere'yi oynamıya karar verdik. Tiyatromuz tamamen bir bulvar tiyatrosu değildir. Dolayısıyla repertuvarımıza 'Uzun Dere' gibi bir oyunu rahatlıkla alabildik."

Oyun: "Palto".
Yazan: Nikolay Gogol (1809 - 1852).
Oyunlaştıran: Jean Cosmos.
Çeviren: Cemal Süreyya.
Tiyatro: Gülriz Sürûri - Engin Cezzar Topluluğu (İstanbul Tiyatrosunda).
Sahneye Koyan: Engin Cezzar.
Dekor-Kostüm: Metin Deniz.
Işık: Muzaffer Ünsal.
Konu: Jean Cosmos, Gogolün ünlü "Kaput" hikâyesinden çok tablolu, çok kişili, yepyeni ve büyük bir oyun çıkarmış, İki yıl kadar önce Ankarada, Oda Tiyatrosunda gördüğümüz Wolf Mankowitz'in bir perdelik kısa oyunlaştırmasıyla benzer yönü yok. Jean Cosmos, hikâyede olmayan tipleri, malzemeyi, Gogolün başka eserlerinden alarak, oyununa katmış. Bunu yaparken de eseri, kişinin psikolojik dramı olmaktan öte, burjuva bürokrasisinin sosyal ve evrensel bir hicvi haline getirmek amacını gütmüş. Cosmos'nun Akaki'si, havı dökülmüş, erimiş, yirmi yıllık eski paltosunun içinde soğuktan titreyen, yenisini yaptırmak imkânına kavuşabildiği gün de, onu doya doya giyemeden, ölüp giden zavallı, fakir, küçük memur değil, soğuktan çok çevrenin, kendini beğenmiş bencil âmirlerin küçümsemeyle, alayla, insafsızca ezdikleri -ve yeni paltosunu zorla sırtından aldıkları- bir kurbandır.
Oynayanlar: Oğuz Oktay (Kovalof), Umur Bugay (Nikolay), Ülkü Tamer (Zubof), Engin Cezzar (Akaki), Turgut Boralı (Petroviç), Gülsen Tuncer (Anna), Şükrü Üstün (Olayef), Orhan Aydınbaş (Gvosdikof) v.s.
Beğendiğim: Oyunlaştıranın, konuyu toplumsal açıdan yansıtırken, Akaki'nin ve çevresine yerleştirdiği kişilerin beşerî portrelerini de ustaca çizmeyi başarmış, bunca şeyler eklediği oyunun bütününde Gogolün- "ton"unu ve bütünlüğünü korumuş olması. Engin Cezzarın -havayı veren ifadeli bir dekor ve ışık düzeni içinde- oyunun fikir yönünü ortaya çıkaran canlı rejisi. Ama asıl beğendiğim: -ilk sahnedeki aşırılıklarına rağmen- Akaki'de büyük bir kompozisyon niteliği taşıyan, sıcak oyunu. Turgut Boralının terzi Petroviç'de ustaca çizdiği pitoresk tip.
Beğenemediğim: Önemli birşey yok.
Sonuç: Mevsimin ilk oyunları arasında, İstanbul sahnelerinin fikir ve sanat değeri taşıyan en ciddi oyunu.

Naciye FEVZİ

Gülriz Sürûri - Engin Cezzar Topluluğunda "Palto"
Giyenler ve giyemeyenler

S İ N E M A

Türkiye

Pahalı keçiboynuzları

Hollywood filmlerinin sahne sahne kopya edilmesinden, film sayısının gittikçe artırılıp "büyük sinema endüstrisi" kuruntularına kapılınmasından, yıldızcılık sistemine başvurulmasından, işletmecilerin yapım işine bulaştırılmasından sonra sinemamız yeni mevsime yeni bir Holywood özentisiyle girdi: Süper-prodüksiyon. Biri iki devrede gösterilen iki film, sinemamızın en kalabalık kadrolu, çevrilmesi en uzun süren, en titizlikle hazırlanmış, en pahalı filmleri olarak seyirci karşısına çıkarılmaktadır. Gerçekte Hollyvvood'un doğrudan doğruya kendi şartlarından doğan, üstelik Hollywood'da da zararı ortaya çıkmış yönlerinin hepsini teker teker deneyip, taklit edip, hiç birinde dikiş tutturamadıkları halde sinemacılarımızı şimdi yeni bir Hollywood özentisine sürükliyen, çaresizlikten başka bir şey değildir. Çaresizlik ve aynı zamanda kumar oynama hevesi... Çünkü bu süper - prodüksiyonların ardında hem "ya tutarsa?" umudu, hem de "umud, şu dağın ardında" hikâyesi yer almaktadır.

Gerçekte hesap daha başından yanlıştır. Hollywood, 1950'lerde, televizyonun rekabeti kendisi için "öldürücü" olmaya başladığı vakit, "küçük perde"nin veremiyeceğini ortaya sürerek kurtulmağa çalıştı, "Küçük perde"nin veremiyeceğini de büyük perdede, geniş perdede gördü, renkte, üçboyutta gördü. Perdenin, kısalan etekler yerine, gittikçe yanlamasına uzanması, büyümesi, giderek azmanlaşması, bu dev perdelerde süper - prodüksiyonlara "tabiî bir zemin" hazırladı. Kaldı ki, süper - prodüksiyonlarla birlikte yapım giderlerinin baş döndürücü hızla artışını -"Cleopatra" 330 milyon liraya çıkmıştır- Hollywood film sayısını azaltmakla bir dereceye kadar karşılıyordu. Yani, az ama, pahalı film çeviriyordu. Öte yandan, süper - prodüksiyonlardan artakalan filmlerden çoğunda da Hollywood için "dar bütçeli" sayılabilecek bir gider saniyesi uygulanıyordu.

Şimdi, bütün bunların bile Hollywood'u kurtaramadığı bir yana, sinemacılarımız, her zamanki, yüzeyden taklitçilikleriyle gözükapalı bir süper-prodüksiyon macerasına atılmışlardır. Ama bunlar, eğer yalnız süper - prodüksiyon etiketinin her şeyi çözeceğini sanıyorlarsa, eğer süper-prodüksiyonun Hollywood'da çok vakit kârlı bir iş olmasına güveniyorlarsa, yanıldıklarını, hem de feci bir şekilde yanıldıklarını anlamakta gecikmiyeceklerdir.

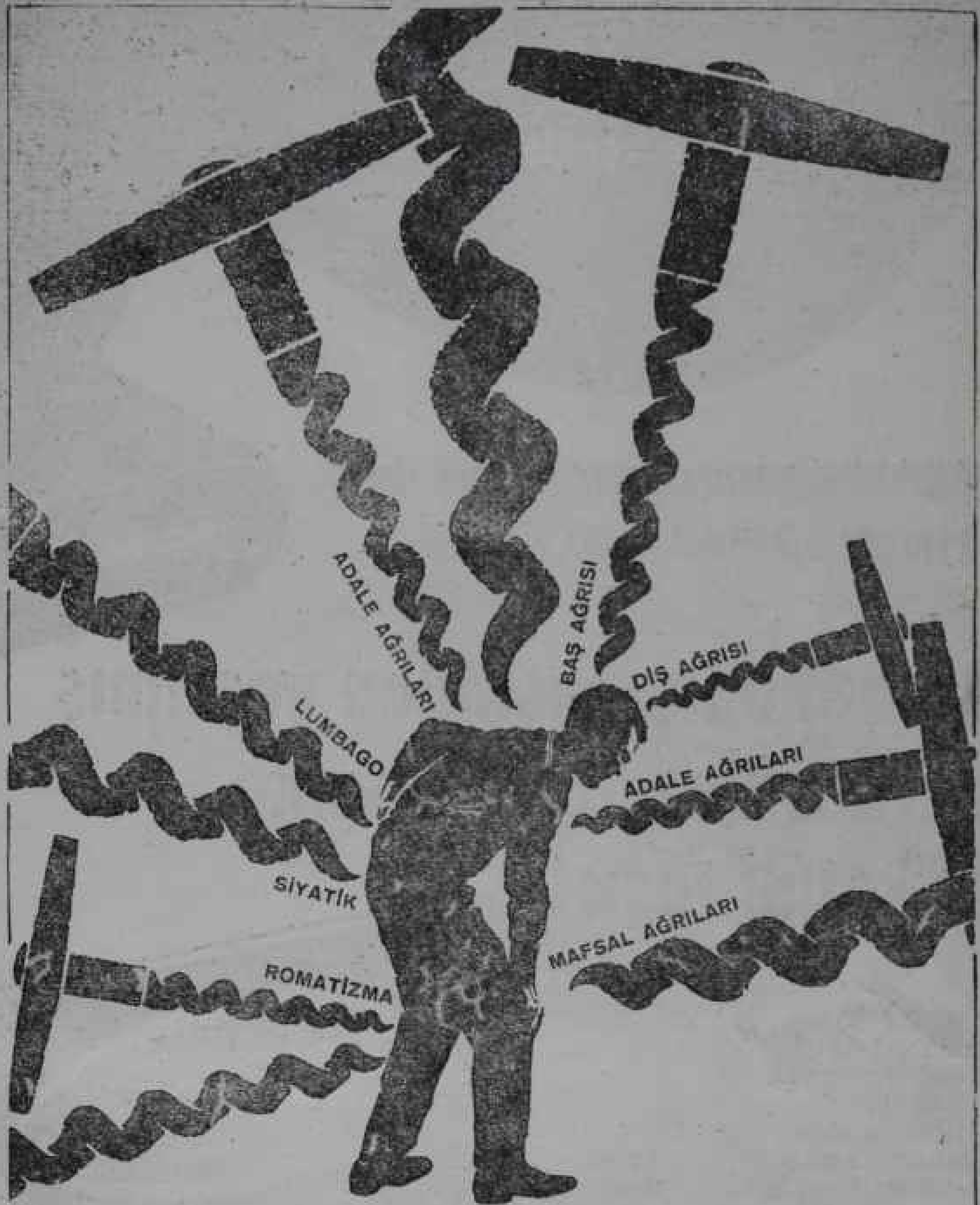
Ucuz elma şekerleri

Hollywood süper - prodüksiyonları, bugün artık, "Hollywood" yaftasını sadece alışkanlığa borçludur; yoksa, bunların Hollywood'lukla ilgileri pek zayıftır. Hollywood süper-prodüksiyonları bugün Londradan Romaya, Paristen Hong Konga, Madritten Ljubliana'ya uzanan alanda uluslararası emeğe, sermayeye, araçlara, kuruluşlara dayanmaktadır. Hele, pazarının uluslararası, özelliği başta gelmektedir. Bizim süper-prodüksiyonlarımız ise, kapasitesini artık Mısırdaki sağır sultanın duyduğu Yeşilçamın ürünüdür. Dört filme harcanacak para tek filme harcandığı, dört filmde çalıştırılacak kadro tek filmde çalıştırıldığı vakit ortaya bir süper - prodüksiyon çıkacağı gibi bir ham hayale dayanmaktadır. Üstelik, Hollywood süper - prodüksiyonu, film sayısının eskisine göre üçte bire düşürüldüğü bir ortamda meydana getirilirken, bizim süper-prodüksiyonlar, tam tersine, film sayısının durmadan arttığı ve artık boğazına kadar doymuş bir ortamda, dış pazar imkânları yok denecek kadar sınırlı bir ortamda meydana getirilmekte dir.

Bu süper - prodüksiyonlara el atanların, hiç olmazsa bu durumu bilmedikleri söylenemez. Hele bu süper - prodüksiyonlardan birini meydana getirenin, bu işe el atmadan önce sırf bu film için bir yurtiçi gezisine çıkıp, pazarlama imkânlarını araştırdığı, hesapladığı ballanlandırıla ballandınla anlatıldığına göre, tersine, bu durumun iyice bilindiğine hükmetmek gerekir. O halde? O halde bunun tek izah tarzı, bu süper - prodüksiyoncuların, Hollywood'un dış pazarlarda yaptığını iç pazarda yapabileceklerini akıllarının kesmesi, yani yıllık yapımı 200-250 civarında dolaşan iç piyasayı vuracaklarını sanmalarıdır. Eğer bu süper - prodüksiyoncular, bu 200 -250 filmlik yapımda bulunmıyan bir şey, ufacık bir şey getirmiş olsalardı, böyle bir ihtimale, hiç olmazsa geçici olarak, yer verilebilirdi. Oysa yerli filmlerin sürekli müşterileri, bu filmlerde, öbürlerinde olmıyan bir şey bulamıyacaklardır. Öylesine bulamıyacaklardır ki, yaşları elverişli olanlar, bu filmlerin benzerlerini yıllarca önce gördüklerini bile hatırlıyacaklardır. Gerçi bu süper - prodüksiyonlardan biri şimdi ucuz bir boyalı elma şekeri kılığıyla ortaya çıkmakta, "baştanbaşa renkli yerli film" etiketi taşımaktadır ama, 13 yıl önce filme alınmış bir romanın yeniden filme alınmışından başka bir şey değildir. Pek seyrek yerli renkli film gören seyirciler için taşıdığı çekiciliğini ise, BCG aşılarından, streptomycin'lerden, isoniazid'lerden önceki çağın "veremli kız edebiyatı"na dayanışı kaybettirmektedir.

Yanlış hesap

Öbür süper - prodüksiyona gelince, bunun da ilk versiyonundan başlıca farkı, baş kahramanının cinsiyet değiştirmesinden ibarettir. Bundan yirmi yıl önce, rahmetli Reşat Nuri Güntekin, adını bilenleri okuyanlarından çok, gerçek değerini mübalâğa edenleri ise hepsinden fazla olan "Çalıkuşu"nun dişi Ferideşine cinsiyet değiştirterek yeni bir versiyon meydana getirmiş, Hollywood özentilerinin bizdeki baş temsilcisi de bunu "Bir dağ masalı" diye perdeye aktarmıştı. O vakit yüzbinlik süper - prodüksiyon olarak piyasaya sürülen film, bugün bir milyonluk süper - prodüksiyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Aradaki tek önemli fark, rakamlardadır. Ama 1946'nın süper-prodüksiyonu olan "Bir dağ masalı"nı bugün kim hatırlamaktadır, bugünün süper prodüksiyonunu yarın kim hatırlıyacaktır? Fiyatı artınca, keçiboynuzunun keçiboynuzluğundan çıkacağını sananlar, üstelik ilk süper-prodüksiyonun mali fiyaskosunu olsun şöyle bir hatırlamak zahmetine katlanmamışlardır. Ama bunda da şaşılacak yön yoktur: kumarbaz, masaya, kazanacağım diye oturur!

ADALE AĞRILARI
BAŞ AĞRISI
DİŞ AĞRISI
LUMBAGO
ADALE AĞRILARI
SİYATİK
MAFSAL AĞRILARI
ROMATİZMA

Yeni pastel renkler!

BARANKO kumaşının kenarında
ALTINYILDIZ BARANKO yazar!

Baranko kumaşından yapılmış pardesüler özel Baranko etíketíní taşır!

Baranko keten, ipekli, serj, alpaka, dra, lâstikotin ve muline gibi bir kumaş cinsi değildir.

Baranko sadece ve sadece Altınyıldız tarafından imal edilen su geçirmez, buruşmaz, sıcak tutan, hususi bir yün-terylene kumaşın özel ismidir.

Bu isim tescil edilmiştir; başkası tarafından kullanılması kanunen yasaktır ve cezayı müstelzimdir.

Altınyıldız Avrupada aranan yerli kumaşlar